

SOMALIA: TIEDONHANKINTAMATKA MOGADISHUUN MAALISKUUSSA 2020

Mogadishun turvallisuustilanne ja humanitääriset olosuhteet

7.8.2020

Maatietopalvelu

Tiedonhankintamatkaraportti

Johdanto

Tämä ja tätä edeltävä Somalian tiedonhankintamatkaraportti¹ on laadittu osana Euroopan unionin turvapaikka-, maahanmuutto- ja kotouttamisrahaston (AMIF) rahoittamaa FAKTA-hanketta.² Kaksi Maahanmuuttoviraston (Migri) maatietopalvelun tutkijaa vieraili Mogadishussa tiedonhankintamatkalla maaliskuun alussa 2020.

Matkan tarkoituksena oli saada tietoa Mogadishun turvallisuus- ja humanitaarisista olosuhteista ja luoda kontaktiverkostoja kansainvälisten ja kansallisten toimijoiden kuten kansainvälisten järjestöjen, kansalaisjärjestöjen ja tutkijoiden kanssa. Kontaktiverkostolta voidaan hankkia vastaisuudessa tietoa Somalian tilanteesta Migrin päätöksenteon tueksi.

Matkan aikana haastateltiin Somaliassa operoivia kansainvälisiä järjestöjä, kansalaisjärjestöjä ja tutkijoita.

Turvallisuussyistä useimmat lähteet halusivat tulla haastatelluksi anonymisti ilman että niitä voidaan tunnistaa.

¹ [Maatietopalvelu 5.10.2028: Somalia: Tiedonhankintamatka Mogadishuun ja Nairobiin tammikuussa 2018.](#)

² Lähtömaatiedon tiedonhankintamatkakäytännön kehittämishanke 1.9.2017 - 31.8.2020 välisenä aikana.

Sisällys

1 Tiivistelmä	3
2 Yleinen turvallisuustilanne Mogadishussa	4
2.1 Al-Shabaabin asema ja toiminta	7
2.1.1 Al-Shabaabin soluttautuminen hallinnon rakenteisiin	11
2.1.2 Al-Shabaabin kannatus	13
2.1.3 Al-Shabaabin rekrytointitoiminta	15
2.2 ISIS-järjestön toiminta	16
2.3 Tavanomainen rikollisuus	17
2.4 Viranomaisuoja ja turvallisuusjoukkojen toimintakyky	17
2.5 Mogadishun katujen tarkastuspisteet	19
2.6 Siviilien asema	22
3 Kulkuyhteydet Mogadishusta Somalian muihin osiin	24
4 Mogadishun humanitaariset olosuhteet	27
4.1 Maan sisällä siirtymään joutuneet	31
5 Mogadishun klaanit	34
5.1 Marginaaliryhmien asema	37
6 Somaliasta lähteminen	40
Lähteet	43

Tietoa raportista

Tämä Maahanmuuttoviraston maatietopalvelun kirjoittama raportti on laadittu Euroopan unionin maatiedon analysointia koskevan laatuohjeistuksen sekä tiedonhankintamatkoja koskevan ohjeistuksen mukaisesti. Raportti perustuu huolellisesti valittuihin lähteisiin. Raportissa hyödynnetään tiedonhankintamatkan aikana tehtyjä haastatteluja ja sitä on tarvittaessa täydennetty kirjallisella lähdeaineistolla. Käytetyn lähdemateriaalin määrä on rajallinen, eikä raportti ole tyhjentävä. Kattavan kuvan saamiseksi raporttia ei pidä käyttää päätöksenteossa yksinään, vaan yhdessä muiden lähteiden kanssa. Se, että jotain tapahtumaa, henkilöä tai organisaatiota ei mainita raportissa, ei tarkoita sitä, että tällaista tapahtumaa ei koskaan tapahtunut tai että henkilö tai organisaatio ei ole olemassa. Raportti perustuu maatietopalvelun itsenäiseen tutkimukseen ja analyysiin. Maatietopalvelu vastaa raportin sisällöstä. Raportissa esitetyt näkemykset ja lausunnot eivät välttämättä edusta Maahanmuuttoviraston kantaa, eikä raportti ole oikeudellinen arvio tai poliittinen lausunto.

1 Tiivistelmä

Mogadishun turvallisuustilanne on tällä hetkellä epävakaa ja ennakoimaton. Vaikka kaupunkiin on palannut viimeisten vuosien aikana paljon ihmisiä, ei turvallisuusolosuhteita voida pitää hyvinä. Merkittävin epävakautta lisäävä toimija on islamistinen terroristijärjestö al-Shabaab. Vaikka Somalian hallinto ja turvallisuusjoukot periaatteessa kontrolloivat pääkaupunkia, on al-Shabaabin asema erittäin vahva. Mittavista turvajärjestelyistä huolimatta järjestö kykenee operoimaan kaupungin kaikissa osissa, ja sen aiheuttamia turvallisuusvälikohtauksia sattuu pääkaupungissa päivittäin. Järjestön toimintataktiikalle ovat tyypillisiä mm. aseelliset sissihyökkäykset, itsemurhapommittajien iskut, salamurhat, käsikranaatti- sekä itsevalmisteisten räjähteiden avulla tehdyt iskut järjestön viholliseksi katsomia tahoja vastaan. Järjestö on soluttautunut pääkaupungissa kaikkialle, kuten Somalian turvallisuusjoukkoihin ja pääkaupungin hallintoon. Sen arvellaan olevan läsnä myös tarkasti vartioidulla Halanen tukikohta-alueella. Al-Shabaab kykenee tällä hetkellä perimään laajassa mitassa veroja kaupungin alueella ja kerättyjen verotulojen arvioidaan olevan suuremmat kuin Somalian hallinnolla.

Al-Shabaab ei ole ainoa epävakautta lisäävä toimija pääkaupungissa. Erilaisia turvallisuusvälikohtauksia aiheuttaa tavanomainen rikollisuus. Pääkaupungissa tapahtuvien ryöstöjen yhteydessä menehtyy joka kuukausi useita ihmisiä. Väkivaltaiset välikohtaukset voivat liittyä myös liikemiesten keskinäiseen kilpailuun ja klaanien väliseen konfliktiin. Kaupungissa sattuneiden turvallisuusvälikohtausten syistä ei aina saada selvyttä. Viranomaisilla ei ole kapasiteettia suojella kaupunkilaisia al-Shabaabia tai rikollisuutta vastaan.

Pääkaupungin epävakaudesta päävastuussa oleva al-Shabaab ei pyri tarkoituksellisesti aiheuttamaan siviiliuhreja. Sen tekemissä isoissa iskuissa menehtyneistä useimmat ovat kuitenkin sattumalta paikalle osuneita siviileitä.

Liikkumista maanteitse Somalian etelä- ja keskiosissa ei pidetä turvallisena. Se sisältää riskejä kaikille. Al-Shabaab kontrolloi kaikkia Mogadishuun vieviä maanteitä ja Mogadishun ulkopuolella kaikkiin suuntiin lähtevien maanteiden varsilla voi sattua tienvarsipommi-iskuja ja muita välikohtauksia. Al-Shabaabin lisäksi maanteiden varsilla operoi muitakin toimijoita, jota voivat aiheuttaa vaikeuksia tiellä kulkijoille. Turvallisin matkustustapa on lentäminen.

Pääkaupungin humanitaariset olosuhteet ovat vaikeat. Keskeisimmät ongelmat liittyvät voimakkaaseen kaupungistumiseen, urbaaniin köyhyyteen ja työttömyyteen, krooniseen koleraan, ripuliin, koulutus- ja terveystalvaiden puuttumiseen sekä aliravitsemukseen. Humanitaaristen olosuhteiden näkökulmasta kaikkein huonoimmassa asemassa Mogadishussa ovat maan sisällä siirtymään joutuneet ihmiset, joita pääkaupungissa on useita satoja tuhansia. Pääkaupunkialueen valtaklaaneihin kuulumattomina heidän on vaikea integroitua pääkaupungin yhteisöihin, jolloin he joutuvat asettumaan kaupungissa sijaitseviin leireihin, missä elinolosuhteet ovat karut ja vaikeat. Leireillä saatavilla olevat palvelut ja avustukset ovat hyvin niukkoja. Turvallisuusolosuhteiden osalta he ovat haavoittuvassa asemassa. Heihin on kohdistunut erilaisia oikeudenloukkauksia, eikä heille ole tarjolla oikeussuojaa.

Mogadishussa asuu ihmisiä kaikista Somalian klaaneista ja useimmissa kaupunginosissa väestön klaanitausta on heterogeeninen. Liikkumista pääkaupungissa ei rajoiteta klaanitaustan perusteella. Periaatteessa Mogadishu on vapaa klaanirajoitteista ja mikä tahansa on mahdollista kenelle tahansa klaanitaustasta riippumatta. Vahvin asema kaupungissa on kuitenkin Hawiye/Abgaal- ja Hawiye/Habr Gedir -klaaneilla. Klaanitaustalla

ja -verkostoilla on edelleen suuri merkitys. Pääkaupungin poliittinen- ja taloudellinen valta on valtaklaanien dominoimaa ja esimerkiksi merkittävän liiketoiminnan harjoittaminen edellyttää verkostoitumista valtaklaaneihin. Somalialaisten marginaaliryhmien, kuten bantujen, tumalien, rerhamar/benadirien ja madhibanien asema on heikko ja heihin kohdistuva syrjintä ja rasismi on yleistä Somaliassa. Heidät on suljettu muun yhteiskunnan ulkopuolelle. Heihin kohdistuu oikeudenloukkauksia, eikä heillä ole oikeussuojaa.

Vallitsevien olosuhteiden seurauksena monet yrittävät lähteä maasta ja tavoitella parempaa elämää ulkomailla. Laittomien verkostojen avulla lähteminen on kallista ja vaarallista, mutta monet ovat valmiit ottamaan sen riskin.

2 Yleinen turvallisuustilanne Mogadishussa

Mogadishun turvallisuustilanne on tällä hetkellä eri lähteiden mukaan epävakaa. YK:n pakolaisjärjestö UNHCR kuvaa Somalian turvallisuusolosuhteita jännitteiseksi, ennakoimattomiksi ja vaihteleviksi. Pääkaupungin ilmapiiriä hallitsee jatkuva pelko uusista terroristisista hyökkäyksistä ja epäsuorasta tulituksesta.³ Somaliassa toimivan kansainvälisen järjestön johtaja ei pidä pääkaupunkia turvallisena.⁴ Kansainvälisen järjestön edustajan käsityksen mukaan Mogadishu on tällä hetkellä mahdollisesti Somalian turvattomin alue.⁵ Mogadishulaisen professori Yahya Amirin mukaan Mogadishussa on edelleen turvatonta huolimatta siitä, että sinne on viimeisen kahdeksan vuoden aikana palannut paljon ihmisiä.⁶

Somaliassa toimivan kehitysjärjestön edustajan mukaan pääkaupungin turvallisuustilanne muuttuu jatkuvasti; välillä se vaikuttaa parantuvan ja välillä taas huonontuvan.⁷ Kansainvälisen kansalaisjärjestön mukaan turvallisuusolosuhteet ovat parantuneet siviiliväestön kannalta.⁸ Myös paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan arvion mukaan pääkaupungin turvallisuusolosuhteet ovat siviiliväestön näkökulmasta paremmat kuin aiemmin, vaikkei tilanteessa yleisesti ottaen ole tapahtunut viimeisten kuukausien aikana merkittäviä muutoksia.⁹

Toisin kuin takavuosina, jolloin pääkaupungin turvallisuusolosuhteisiin vaikutti vahvasti klaanien keskinäinen konflikti, on epävakautta aiheuttava tekijä tällä hetkellä enemmän ideologinen.¹⁰ Merkittävin konfliktia pääkaupungissa ja muualla Somaliassa kiihdyttävä tekijä on ääri-islamistinen ja terroristiseksi järjestöksi luokiteltu al-Shabaab.¹¹ Sen aiheuttamia turvallisuusvälikohtauksia sattuu pääkaupungissa päivittäin.¹²

Al-Shabaab ei kuitenkaan ole ainoa epävakautta lisäävä toimija. Pääkaupungissa sattuu toistuvasti kohdistettuja iskuja, eikä niiden tekijä välttämättä ole ollut al-Shabaab. Niistä voi olla vastuussa jokin toinen taho, vaikka iskussa käytetyt toimintatavat olisivat al-Shabaabille

³ UNHCR 3.3.2020.

⁴ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹¹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; UNHCR 3.3.2020.

¹² Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

tyypillisiä.¹³ Täyttä varmuutta ei aina saada siitä, kuka tai mikä ryhmä on yksittäisen väkivallanteon tai turvallisuusvälikohtauksen takana.¹⁴ Kun jonkun auto räjähtää pääkaupungin kadulla siihen kätketyn räjähteen seurauksena, ei tekijästä ja motiivista saada aina tietoa. Yksittäiset iskut saattavat olla terrorismiin liittyviä, mutta ne voivat johtua myös klaanien välisestä vihanpidosta.¹⁵ Mogadishulaisen professori Yahya Amirin mukaan esimerkiksi klaanien väliset kostomurhat ovat suhteellisen yleisiä pääkaupungissa ja niitä sattuu keskimäärin kerran parissa viikossa.¹⁶ Turvallisuusvälikohtaukset voivat kytkeytyä myös kaupallisiin intresseihin. Kilpailu markkinaosuuksista on kovaa, eikä väkivallan mahdollisuutta kilpailijan eliminoimiseksi voida sulkea pois.¹⁷ Erilaisia iskuja pääkaupungissa ovat tehneet lisäksi esimerkiksi kaupunginosien hallinnosta vastaavien johtajien aseistetut joukot sekä klaanimilitiat. Joissain tapauksissa yksittäisellä turvallisuusvälikohtauksella voi olla poliittinen tarkoitusperä.¹⁸ On myös mahdollista, että al-Shabaab ilmoittaa olevansa vastuussa jonkun toisen toimijan tekemästä iskusta, jos siitä on järjestölle hyötyä ja mikäli se tukee järjestön omaa agendaa.¹⁹ Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan paikalliset liikemiehet ja poliitikot ovat lisäksi käyttäneet al-Shabaabia palkkamurhien tekijänä.²⁰

UNHCR:n mukaan Mogadishu jakautuu turvallisuusolosuhteiden osalta kolmeen vyöhykkeeseen. Ensimmäiseen vyöhykkeeseen kuuluu AMISOM-joukkojen²¹ vartioima lentokenttä ja sen läheisyydessä sijaitseva tukikohta-alue. Vyöhyke on kooltaan 3,5 – 4 km². Tarkasta vartioinnista huolimatta alueen turvallisuus ei ole hyvä, sillä al-Shabaab on onnistunut toistuvasti ampumaan alueelle kranaatteja. Lentokentän ja tukikohta-alueen ulkopuolella sijaitsevalla kakkosvyöhykkeellä kansainväliset organisaatiot voivat operoida ja liikkua panssaroiduilla ajoneuvoilla ja aseistetuissa saattueissa. Vyöhykkeellä on useita turvallisuusjoukkojen tarkastuspisteitä ja siellä sijaitsevat mm. Somalian hallinnon ministeriöt ja presidentin virka-asunto. Myös jotkut kansalaisjärjestöt ja humanitaariset organisaatiot toimivat tällä vyöhykkeellä. Kolmas vyöhyke sijaitsee edellä mainittujen ulkopuolella ja se on edellisiin vyöhykkeisiin verrattuna valvomattomampi ja turvattomampi. Al-Shabaabin on helpompi päästä ja liikkua siellä.²²

UNHCR:n mukaan al-Shabaab on erittäin aktiivinen 2- ja 3-vyöhykkeillä, ja niillä sattuu säännöllisesti erilaisia terroristiseen toimintaan liittyviä turvallisuusvälikohtauksia. Näillä alueilla ovat tyypillistä toistuvat salamurhat, aseelliset sissihyökkäykset, käsikranaatti-iskut, itsemurhapommittajien iskut, sekä pommi-iskut, joita tehdään autoihin, moottoripyöriin ja polkupyöriin piilotettujen itsetehtyjen räjähteiden avulla. UNHCR:n mukaan al-Shabaab kykenee operoimaan käytännössä Mogadishun kaikissa osissa, mutta tiukkojen turvajärjestelyjen vuoksi sen on vaikeampi liikkua ja kerätä veroja vyöhykkeellä 1. Vyöhykkeellä 2 al-Shabaabin vaikutus on suurempi ja siellä se kykenee antamaan väestölle

¹³ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020

¹⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

¹⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²⁰ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

²¹ YK:n valtuutuksella toimivat Afrikan unionin rauhanturvajoukot: *African Union Mission in Somalia (AMISOM)*

²² UNHCR 3.3.2020.

toimintaohjeita, joista kieltäytyminen tai niiden noudattamatta jättäminen voi johtaa yksilöön kohdistuvaan kostoiskuun.²³

Turvattomuuden vuoksi pääkaupungin sisällä vyöhykkeen 1 ulkopuolella toteutettavat humanitaariset operaatiot pitää suunnitella tarkkaan ja niiden toteuttamiseksi joudutaan tekemään huolelliset ja kalliit turvallisuusjärjestelyt. Turvallisuusriskeistä johtuen kansainvälisten organisaatioiden operointiaika on pidettävä turvallisuussyistä lyhyenä. Huolimatta mittavista turvajärjestelyistä ja lyhyestä toiminta-ajasta vyöhykkeen 1 ulkopuolella, ovat avustusorganisaatiot olleet toistuvasti terroristi-iskujen kohteena. Lisäksi humanitaaristen järjestöjen työntekijät ovat olleet sieppausten kohteena.²⁴

Eri lähteet arvioivat pääkaupungin eri kaupunginosien turvallisuustilannetta hieman eri tavoin. Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan turvallisuustilanne on huonompi kaupungin laitamilla, missä al-Shabaabin vaikutus on suurinta. Eniten turvattu alue on kaupungin sisäkehä, so. UNHCR:n määritelmän mukaan vyöhykkeet 1 ja 2, missä sijaitsevat Mogadishun kansainvälinen lentokenttä, sekä presidentinpalatsi Villa Somalia ja Somalian hallinnon ministeriöt.²⁵ Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan niillä alueilla, jotka ovat al-Shabaabin vahvassa vaikutuspiirissä, ei ole turvallisia liikkua.²⁶ Mogadishulaisen professori Yahya Amir mainitsee tällaisiksi esimerkiksi al-Shabaabin kontrolloiman Yaaqshidin kaupunginosan ja siellä sijaitsevan eläintorin alueen. Professori kuitenkin jatkaa, että toisaalta ne voivat olla myös pääkaupungin turvallisimpia alueita.²⁷ Samanlaisen arvion esittää myös somalialainen tutkija.²⁸ Ristiriitaiselta vaikuttavaa logiikkaa selittää se, että isommat ja paljon huomiota saavat iskut, joiden yhteydessä käytetään räjähteitä, ja jotka aiheuttavat pääsääntöisesti myös siviiliuhreja, tehdään kaupungin vilkkaimmalla ja tarkoin vartioidulla keskusta-alueella. Al-Shabaabin iskujen uhka on suurin kyseisellä alueella, koska siellä sijaitsevat sen tärkeimmät kohteet.²⁹ Tämän seurauksena alueella liikkuminen voi olla vaarallista. Vastaavasti pääkaupungin turvallisimpia alueita ovat ne, jotka ovat al-Shabaabin vahvaa vaikutusalueita.³⁰ Somalialaisen tutkijan mukaan esimerkiksi Daynilen kaupunginosa on sellainen. Alue on muihin kaupunginosiin verrattuna hiljainen; kaduilla on vähän liikennettä ja ihmisiä. Alueen poliisiasemat ovat pieniä ja niillä olevat poliisit suhtautuvat al-Shabaabiin pragmaattisesti: jos järjestö ei aiheuta turvallisuusjoukoille ongelmia, niin nekään eivät aiheuta järjestölle.³¹

Kansainvälisen järjestön edustaja puolestaan katsoo, että Daynilen alue on kaupungin vakainta aluetta, koska siellä Hawiye/Murusade -klaani on vahvassa asemassa ja kykenee ylläpitämään alueen järjestystä ja turvallisuutta.³²

²³ UNHCR 3.3.2020.

²⁴ UNHCR 3.3.2020.

²⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁶ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

²⁷ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

²⁸ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

²⁹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

³⁰ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

³¹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

³² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

2.1 Al-Shabaabin asema ja toiminta

Vaikka Somalian hallinto ja turvallisuusjoukot periaatteessa kontrolloivat pääkaupunkia, on al-Shabaabilla erittäin suuri vaikutus kaupungin sisällä.³³ Järjestön toimintakyky on edelleen korkea³⁴ ja sen aiheuttamia turvallisuusvälikohtauksia sattuu pääkaupungissa päivittäin.³⁵ Se on toiminut pääkaupungissa pitkään ja sillä on paikallisen väestön keskuudessa laajat verkostot, joita se hyödyntää toiminnassaan.³⁶

Kansainvälisen järjestön mukaan al-Shabaab on muuttunut toimintatavaltaan entistä aggressiivisemmaksi ja uskaliaammaksi. Muualla Somaliassa sen taistelijat ovat hyökänneet AMISOM-joukkojen ja yhdysvaltalaisen hyvin suojattuja tukikohtia vastaan, millä järjestö hakee lisää mediahuomiota ja pyrkii osoittamaan yleisölle olevansa vahva tekijä, jota ei kannata vastustaa. Pääkaupungissa järjestön aggressiivisempaa toimintatapaa ilmentää muun muassa toistuva kranaattitulitus lentokentän läheisyydessä sijaitsevalle tarkoin vartioidulle tukikohta-alueelle.³⁷ Helmikuussa 2020 järjestö tuhosi itsevalmisteisten räjähteiden avulla lentokentältä Villa Somaliaan vievän Maka al-Mukarama -maantien varrelle lähelle Villa Somaliaa asennetut 7 CCTV-valvontakameraa, jotka olivat olleet toiminnassa asentamisen jälkeen vain muutamia viikkoja.³⁸ Tuhotyö osoitti järjestön toimintakyvyn kaupungin ydinalueella,³⁹ sekä sen tiedustelun tehokkuuden. Järjestö tiesi tarkkaan, missä kamerat sijaitsivat ja miten ne voidaan tuhota.⁴⁰

Al-Shabaabin isompien operaatioiden pääkohteet sijaitsevat enimmäkseen kaupungin keskusta-alueella. Niitä ovat kaupungissa sijaitsevat sotilaskohteet⁴¹, Somalian hallinnon rakenteet⁴², kuten ministeriöt ja presidentin palatsi Villa Somalia⁴³ sekä Mogadishun kansainvälinen lentokenttä⁴⁴. Keskusta-alueelle painottuvien isompien operaatioiden ohella järjestö on tehnyt kaupungin keskustassa sijaitsevilla toreilla ja kauppapaikoilla pienempiä iskuja, kuten hallinnon virkailijoiden salamurhia.⁴⁵

Al-Shabaabin väkivaltaisten hyökkäysten kohteita ovat Somalian turvallisuusjoukot⁴⁶, Somalian hallinnon edustajat⁴⁷, sitä tukevat ja sen kanssa yhteistyötä tekevät tahot sekä kansainväliset toimijat, kuten AMISOM-joukot⁴⁸ ja YK⁴⁹. Järjestön iskun kohteeksi voi joutua kuka tahansa henkilö, jota se pitää vihollisenaan. Salamurhan uhriksi voi joutua uskonnollinen

³³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

³⁵ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

³⁶ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

³⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁰ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁴¹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴² UNHCR 3.3.2020.

⁴³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁴ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁴⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁶ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁴⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁴⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁴⁹ UNHCR 3.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

johtaja tai liikemies.⁵⁰ Järjestö on hyökännyt myös poliitikkoja ja klaaninvanhimpia vastaan. YK:n paikalliset työntekijät voivat olla iskujen kohteena, mutta paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan he eivät ole järjestön iskujen prioriteettilistan kärkipäässä.⁵¹

Väkivallan uhka kohdistuu lisäksi järjestön riveistä paenneisiin. Al-Shabaab ei salli kenenkään eroavan sen joukoista, ja se on valmis ja kykenevä surmaamaan kaikki karkurit.⁵² Jos järjestö saa tietää karkurin paenneen Mogadishuun, on tilanne hänen osaltaan kohtuullisen vaarallinen. Näin huolimatta siitä, millä tasolla karkuri on järjestössä toiminut. Mahdollisen kostoiskun aktualisoitumiseen vaikuttaa monet tekijät, kuten esimerkiksi kuinka kauan karkuri on toiminut järjestön riveissä. Mutta yleisesti ottaen järjestöstä lähtenyt pidetään petturina, ja sillä on vakavat seurauksensa. Karkuri on vaarassa Mogadishussa ja hänellä on syytä pyrkiä piiloutumaan. Kansainvälinen turvallisuusalan organisaation edustaja ei ole varmuudella kuullut, että karkureita olisi surmattu pääkaupungissa. Tätä mahdollisuutta ei kuitenkaan voida sulkea pois, koska kaupungissa tehdään paljon salamurhia, eikä kaikkien syy ja motiivi tule koskaan selvitetyksi.⁵³ UNHCR:n tietojen mukaan al-Shabaab on surmannut sen riveistä karanneita taistelijoita. Joissain tapauksissa karkuri voi saada suojaa oman klaaninsa keskuudessa, jolloin al-Shabaabin on vaikea eliminoida häntä. UNHCR:n mukaan oma klaani kykeni suojelemaan esimerkiksi al-Shabaabista eronnutta komentaja Mukhtar Robowia.⁵⁴

Yksilöön voi kohdistua väkivallan uhka al-Shabaabin taholta, mikäli hänen lähisukulainen työskentelee Somalian hallinnossa tai muussa al-Shabaabin viholliseksi katsomassa organisaatiossa.⁵⁵ Riski riippuu siitä, millaista agendaa organisaatio toteuttaa. Sukulaiset ovat mielekäs kohde järjestölle siksi, että heillä on pääsääntöisesti vähemmän turvajärjestelyjä, jolloin heitä vastaan on helpompi iskeä. Esimerkiksi armeijan kenraaleilla tai poliitikoilla on pitkälle vietyt turvajärjestelyt, jolloin isku heitä vastaan aiheuttaa suuremman riskin myös al-Shabaabille.⁵⁶

Al-Shabaabin asema pääkaupungissa on tällä hetkellä vahva ja se pystyy haastamaan viranomaisten antamat määräykset.⁵⁷ Järjestö haluaa toiminnallaan osoittaa kaupunkilaisille, ettei hallitus kykene suojelemaan heitä, ja että turvallisempaa heidän kannaltaan on noudattaa al-Shabaabin käskyjä, kuin luottaa viranomaisten tarjoamaan suojeluun.⁵⁸ Somalialaisen tutkijan mukaan yksi Mogadishun kaupunginosahallinnon johtajista määräsi, että kyseisessä kaupunginosassa jokaisen talon edessä tulee palaa yöaikaan lamppu tai katuvalo. Al-Shabaab vastasi määräykseen ilmoittamalla, ettei kukaan saa laittaa valoa. Samalla se tuhosi jo toiminnassa olevat valot.⁵⁹

Al-Shabaab ei ole tehnyt pääkaupungissa vähään aikaan isompia pommi-iskuja. Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan pääkaupungin keskustassa sattui vuotta aiemmin räjähdys keskimäärin joka toinen viikko. Nyt vastaavien iskujen välillä saattaa kulua 3–4 kuukautta.⁶⁰ Myös kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustajan tietojen perusteella

⁵⁰ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁵¹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁵² Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁵³ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁵⁴ UNHCR 3.3.2020.

⁵⁵ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; UNHCR 3.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁵⁶ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁵⁷ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁵⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁵⁹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁶⁰ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

Mogadishun keskustassa ei ole sattunut aikaisempaan verrattuna samassa määrin isoja terrori-iskuja. Saman lähteen mukaan kaupungin ydinalueet ovat olleet rauhallisempia, ellei huomioida al-Shabaabin tekemiä kranaatinheitiniskuja tarkasti vartioidulle Halanen tukikohta-alueelle.⁶¹

Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustajan mukaan isompien terrorististen hyökkäysten määrä pääkaupungissa vaihtelee kausittain. Al-Shabaab on yleensä ollut erittäin aktiivinen vuoden ensimmäisten kuukausien aikana. Se on toteuttanut isompia iskuja tammikuun ja helmikuun aikana kaupungin ydinalueilla sekä tarkasti vartioidulla lentokenttäalueella. Saman lähteen mukaan Somalian hallinto on tehostanut ennakoivasti turvallisuusjoukkojen toimintaa aktiivivaihetta edeltävien kuukausien aikana mm. lisäämällä tarkastuspisteiden lukumäärää ja tuomalla niille uusia joukkoja. Lisäksi turvallisuusjoukkojen asianmukaisesta palkanmaksusta on huolehdittu, millä on havaittu olevan suuri merkitys turvallisuusjoukkojen toimintatehoon ja -moraaliin. Edellä mainittujen toimenpiteiden ohella turvallisuusjoukkoja on ennakolta informoimatta kierrätetty tarkastuspisteeltä toiselle, mikä on vaikeuttanut yksittäisten sotilaiden ja poliisien lahjomista ja estänyt heitä tulemasta liian tuttavalliseksi paikallisen väestön kanssa. Tehostetun toiminnan ja valvonnan ansiosta isompien iskujen määrä on onnistuttu pitämään kaupungin ydinalueella alhaisena.⁶²

Tehostetun valvontajakson mentyä ohitse turvajärjestelyt palaavat entiselleen. Turvallisuusjoukkojen palkanmaksuun voi tulla jälleen puolen vuoden tauko, mikä heikentää turvallisuusjoukkojen toimintakykyä ja tarkkuutta. Tämä helpottaa esimerkiksi räjähteitä kuljettavien terroristisolujen liikkumista tarkastuspisteiden lävitse. Valvonnan heikentyessä iskujen lukumäärässä on odotettavissa uusi piikki.⁶³

Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan valvonta Mogadishussa sijaitsevilla tarkastuspisteillä tehostui lokakuussa 2017 Mogadishun keskustassa KM5-risteyksen kohdalla tehdyn, ja useita satoja siviiliuhreja vaatineen autopommi-iskun jälkeen. Tiukka kontrolli ja varuillaan olo kesti muutamia viikkoja, mutta herpaantui pian uudelleen.⁶⁴

Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan isompien terroristi-iskujen vähenemiseen Mogadishun keskustassa on vaikuttanut Somalian armeijan ja poliisin parantunut toimintakyky ja tehostunut kontrolli.⁶⁵ Kansainvälisen järjestön mukaan maanteiden varsilla sijaitsevien tarkastuspisteiden lukumäärää on lisätty.⁶⁶ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan pääkaupunkiin johtavien sisääntuloväylien varrella sijaitsevien tarkastuspisteiden valvonta on parantunut.⁶⁷

Al-Shabaabin toimintakykyä pääkaupungissa ovat vaikeuttaneet Somalian hallintoa tukevien turvallisuusjoukkojen ja AMISOM-joukkojen operaatiot järjestöä vastaan Lower ja Middle Shabellen maakunnissa. Järjestöön kohdistunut sotilaallinen paine näillä alueilla on ajanut sitä ahtaammalle ja rajoittanut merkittävästi sen taistelijoiden mahdollisuuksia siirtyä kyseisiltä alueilta Mogadishuun.⁶⁸

⁶¹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁶² Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁶³ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁶⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁶⁵ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁶⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁶⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁶⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Pääkaupungissa toteutettujen iskujen yhteydessä käytetyt räjähteet on tuotu pääkaupungin ulkopuolelta ja Mogadishun ja Afgoyen välisellä alueella sijaitsevista al-Shabaabin "tehtaista". Järjestö ei ole pystynyt valmistamaan niitä isommassa määrin kaupungin sisällä.⁶⁹ Tehostuneen valvonnan seurauksena al-Shabaab ei ole onnistunut tuomaan räjähteitä ja aseita pääkaupungin sisempiin osiin samassa määrin kuin aiemmin.⁷⁰ Tilanne voi olla muuttumassa, sillä somalialaisen tutkijan mukaan al-Shabaab on hankkinut tietotaitoa räjähteiden valmistamiseksi pääkaupungissa saatavilla olevista kemikaaleista.⁷¹

Yhdysvaltain tekemillä ilmaiskulla on ollut al-Shabaabin toimintaa rajoittava pelotevaikutus. Vuonna 2019 Yhdysvallat tuhosi ilmaiskulla muutamia räjähdelaistissa pääkaupunkiin matkalla olleita ajoneuvoja.⁷² Ilmaiskuja on tehty myös järjestön johtohenkilöitä ja komentajia vastaan. Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan ne ovat olleet tehokkaita ja niillä on onnistuttu häiritsemään al-Shabaabin komentoketjua, mikä on vaikeuttanut operaatioiden toteuttamista pääkaupungissa.⁷³

Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan arvion mukaan al-Shabaabin on ollut tehostuneen valvonnan seurauksena pakko siirtyä aiempaa liikkuvampaan toimintataktiikkaan. Alkuvuodesta 2020 pääosa järjestön operaatioista on ollut pienimuotoisia ja nopeasti toteutettavia sissi-iskuja, kuten käsikranaatti-iskuja turvallisuusjoukkojen tarkastuspisteitä vastaan. Järjestö on tehnyt lisäksi aiempaa enemmän salamurhia. Maaliskuun alussa Halanen tukikohtaan osuneet kranaatit ammuttiin nopeasti avolava-autosta, jonka jälkeen sissit pakenivat paikalta. Heillä ei ollut aikaa rakentaa tuliasemaa ja varmistaa tulituksen suuntausta tarkasti, koska turvallisuusjoukot valvovat aluetta tarkemmin kuin aiemmin.⁷⁴

Kansainvälisen järjestön edustajan arvion mukaan isojen autopommi-iskujen määrän väheneminen pääkaupungissa johtuu al-Shabaabin valitsemaasta taktiikasta. Näkemyksen mukaan on mahdollista, että al-Shabaab on tarkoituksella vähentänyt autopommi-iskuja, koska ne aiheuttavat niin paljon siviiliuhreja.⁷⁵ Järjestö pyrkii esiintymään somaliväestölle ulkomaisia joukkoja ja Somalian armeijaa vastaan taistelevana ryhmänä, eikä paljon siviiliuhreja aiheuttavat isot pommi-iskut ole sen maineen kannalta hyväksi.⁷⁶

UNHCR:n arvion mukaan al-Shabaabin toimintataktiikka on pysynyt viimeisen puolen vuoden aikana samana.⁷⁷

Vaikka isompien iskujen lukumäärä pääkaupunkialueella on vähentynyt, niitä kuitenkin sattuu edelleen.⁷⁸ Kaupungin turvallisuusjärjestelyt vaikuttavat pinnalta katsottuna tiukoilta, mutta tarkemmin tarkasteltaessa niissä on paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan merkittäviä puutteita. Ihmiset onnistuvat edelleen kulkemaan niiden ohitse ilman asianmukaista tarkastusta, ja salakuljetettuja aseita ja räjähteitä pääsee kaupunkiin sisään.

⁶⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁷⁰ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen järjestö.

⁷¹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁷² Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁷³ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁷⁴ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁷⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁷⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁷⁷ UNHCR 3.3.2020.

⁷⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Kaupungissa toimii al-Shabaabin soluja ja heitä on laajassa mitassa soluttautunut turvallisuusjoukkoihin ja hallinnon sisään.⁷⁹

Joulukuussa 2019 al-Shabaab teki ex-Control -risteyksessä autopommi-iskun turkkilaista humanitaarista saattuetta vastaan, minkä seurauksena 80 – 90-siviiliä sai surmansa. Pian sen jälkeen järjestö teki autopommi-iskun Sayidin risteyksessä vain muutamien kymmenien metrien päässä Villa Somaliasta.⁸⁰ Maaliskuun alussa al-Shabaab ampui kranaatteja Mogadishun lentokentän läheisyydessä sijaitsevalle tukikohta-alueelle,⁸¹ missä sijaitsee useiden Somaliassa toimivien kansainvälisten järjestöjen, kuten YK:n alajärjestöjen toimistoja ja eri maiden edustustoja.

Al-Shabaabin läsnäolo on selvästi vahvempaa pääkaupungin reuna-alueilla, missä sen saama tuki väestön keskuudessa on suurempaa. Näillä alueilla kaupunkilaiset ovat olleet vähemmän yhteistyöhaluisia ja halukkaita ilmoittamaan viranomaisille ympäristössään tekemistä turvallisuushavainnoista.⁸² Järjestön asema kaupungin reuna-alueilla on niin vahva, että paikalliset tuomioistuimet (*local district courts*) eivät kykene toimimaan siellä. Niiden on ollut pakko siirtyä kaupungin keskustaan.⁸³ Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan al-Shabaabilla on vahva asema ja vaikutusvalta Huriwan kaupunginosassa.⁸⁴ Järjestön asemaa pidetään vahvana myös Daynilen⁸⁵ ja Yaqshidin⁸⁶ kaupunginosissa. Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan järjestö kontrolloi yöaikaan avoimesti Yaqshidissa sijaitsevaa eläintorin aluetta.⁸⁷

Al-Shabaabin vahvemman vaikutuspiirin alueilla pääkaupungin reuna-alueilla järjestö on tehnyt enemmän salamurhia⁸⁸, mikä on vaikuttanut kaupunkilaisten turvallisuudentunteeseen ja liikkumisvapauteen. Al-Shabaab on ollut aktiivinen myös pääkaupungin keskustan pohjoispuolella sijaitsevalla puolustusministeriön alueella, missä se on hyökännyt sotilassaattueita ja muuta liikennettä vastaan aiheuttaen epäsuoran uhan alueella liikkuvalla siviiliväestölle.⁸⁹

2.1.1 Al-Shabaabin soluttautuminen hallinnon rakenteisiin

Somaliassa toimivan kansainvälisen järjestön johtajan mukaan pääkaupunki oli takavuosina jakautunut selkeämmin al-Shabaabin ja hallituksen kontrolloimiin vyöhykkeisiin. Tällä hetkellä tilanne on epäselvempi, koska al-Shabaab on soluttautunut kaikkialle. Sen arvellaan olevan läsnä myös Halanen tarkoin vartioidulla tukikohta-alueella.⁹⁰

Somalialaisen tutkijan mukaan järjestö on levinnyt pääkaupungissa kaikkialle kuin virus.⁹¹ Se on soluttautunut kaupungin sisällä niin hallintoon⁹² kuin turvallisuusjoukkoihin.⁹³ Esimerkiksi

⁷⁹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁸⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁸¹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁸² Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁸³ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁸⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁸⁵ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁸⁶ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁸⁷ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁸⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁸⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

⁹⁰ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

⁹¹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁹² Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

Mogadishun pormestarin toimistossa tapahtunut pommi-isku viime heinäkuussa osoitti, että järjestöllä oli toimintasolu toimiston sisällä.⁹⁴

Vaikka pääkaupunki on virallisesti Somalian hallituksen ja sitä tukevien AMISOM-joukkojen kontrolloima, kykenee al-Shabaab keräämään laajassa mitassa veroja kaupungin alueella.⁹⁵ Tilanne on muuttunut tässä suhteessa muutamassa vuodessa. Siinä missä al-Shabaabin verotuskyvystä liikkui aiemmin vain huhuja, on se nykyään kaikkien tiedossa oleva tosiasia.⁹⁶

Järjestön toimintaa ja verojen keräämistä kuvataan mafiatyylliseksi bisnekseksi, jonka avulla se pyrkii turvaamaan omat intressinsä.⁹⁷ Uskonnon kanssa toiminnalla ei ole mitään tekemistä.⁹⁸ Somalialaisen tutkijan mukaan järjestö verottaa kaikkea pääkaupungissa tapahtuvaa liiketoimintaa. Sillä on yhteys Mogadishun julkiseen notaariin, jota se on velvoittanut antamaan tietoa kaikista sen rekisteröimistä taloudellisista liiketoimista, kuten autojen, tehtaiden, koneiden ja maan myynnistä ja ostoista. Saamiensa tietojen perusteella järjestö on verottanut taloudellisissa transaktioissa mukana olleita henkilöitä.⁹⁹ Järjestö kerää maksuja Mogadishun satamassa maahantuontia harjoittavilta liikemiehiltä, pikkukauppojen omistajilta ja kaupungin tärkeimmällä kaupankäyntialueella Bakara-torilla toimivilta liikkeiltä ja kauppiailta.¹⁰⁰ Muutamia kuukausia sitten Mogadishun satamassa operoivat yritykset sulkiivat sataman, koska al-Shabaab nosti heiltä keräämiensä verojen määrää. Osapuolet pääsivät kuitenkin muutaman päivän kuluttua sopimukseen vaadittavista maksuista, jonka jälkeen satama avattiin uudelleen.¹⁰¹ Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan al-Shabaab kerää pääkaupungissa enemmän veroja kuin liittovaltion hallinto.¹⁰² Sen tehokas veronkanto on tehnyt siitä taloudellisessa mielessä vahvan.¹⁰³

Loppuvuodesta 2019 Bakaratan torilla tehtiin useita salamurhia. Paikalliset kauppiaat ottivat al-Shabaabin yhteyttä ja valittivat, että he joutuvat maksamaan järjestölle veroja ja siitä huolimatta se surmaa ihmisiä alueella. Valituksen jälkeen salamurhat loppuivat.¹⁰⁴

Järjestön soluttautumista pääkaupungin hallintoon ja liike-elämän rakenteisiin kuvaa somalialaisen tutkijan mukaan hyvin Somalian kauppakamarin puheenjohtajan valintaa koskeva kiista. *Voice of America/Somalia* -uutistoimisto julkaisi aiheesta somaliankielisen raportin tammikuussa 2016.¹⁰⁵ Tutkijan siteeraaman raportin mukaan pääkaupungin keskeisten liikemiesten välillä oli ristiriitoja siitä, kenestä tulee Mogadishun kauppakamarin uusi puheenjohtaja. Koska liikemiehet eivät päässeet sopuun asiasta, kutsui al-Shabaab kaikki tärkeimmät liike-elämän edustajat kokoukseen ja määräsi heidät valitsemaan tehtävään järjestön ehdottaman miehen. *Voice of America* -uutistoimiston tekemän selvityksen mukaan kyseinen mies oli tehnyt aiemmin yhteistyötä järjestön kanssa ja tuonut maahan tarvikkeita,

⁹³ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁹⁴ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁹⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁹⁶ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁹⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁹⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

⁹⁹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁰¹ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁰³ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰⁴ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰⁵ VOA Somalia 16.1.2020. Raporttia ovat siteeranneet Somali Guardian 26.1.2020 ja Horn Observer 16.1.2020.

joita järjestö oli käyttänyt tekemissään terroristi-iskuissa. Lisäksi hänen maahantuomien autojen myynnistä saaduilla varoilla rahoitettiin al-Shabaabin toimintaa. Somalian turvallisuusjoukot pidättivät valituksi tulleen puheenjohtajan.¹⁰⁶

Turvallisuusjoukot pidättivät loppuvuoden 2019 ja alkuvuoden 2020 aikana useita al-Shabaabiin kuuluvia henkilöitä Mogadishussa. Somalialaisen tutkijan mukaan ei ole täysin selvää, johtuvatko pidätykset Somalian tiedustelupalvelun tehokkaammasta toiminnasta, vai järjestön levittäytymisestä niin laajalle, että lisääntyneet kiinniotot ovat väistämättömiä.¹⁰⁷

2.1.2 Al-Shabaabin kannatus

Al-Shabaabin toiminta saa jonkin verran tukea Mogadishun reuna-alueen väestöltä,¹⁰⁸ mutta valtaosa kaupunkilaisista suhtautuu järjestöön jyrkän kielteisesti. Useimmat eivät kannata sitä, eikä haluaisi noudattaa sen asettamia määräyksiä tai maksaa sen vaatimia maksuja. Heidän on kuitenkin pakko, koska he pelkäävät järjestön väkivaltaista kosta.¹⁰⁹

Järjestö operoi mafian tavoin ja uhkaa sen vaatimuksista kieltäytyviä vakavilla seurauksilla.¹¹⁰ Sen vaatimien verojen maksaminen on kuin "suojelurahaa", jotka pitää hoitaa, ettei mitään ikävää tulisi tapahtumaan.¹¹¹ Somalialaisen tutkijan mukaan järjestön kanssa ei leikitä, he voivat tehdä erittäin julmia tekoja. Annettuja ohjeita ja määräyksiä ei voi jättää huomioimatta, eikä järjestölle voi koskaan myöskään valehdella. Sen asema ja kyky operoida pääkaupungissa on niin vahva, että käytännössä he voivat tehdä mitä haluavat.¹¹² Sen uhkaus on otettava tosissaan. Pahimmassa tapauksessa se voi tappaa, ja ihmiset myös tietävät sen. Järjestö on salamurhannut pääkaupungissa tunnettuja liikemiehiä ja kontrolloimillaan alueilla se on järjestänyt näytöstyyliin julkisia teloituksia. Pelko saa useimmat tottelemaan.¹¹³

Somalian viranomaisilla ei ole kykyä puuttua tai suojella kaupunkilaisia al-Shabaabin asettamilta maksuvelvoitteilta.¹¹⁴ Ja koska al-Shabaab on soluttanut myös poliisiin, voi mahdollinen avunpyyntö tai kantelu poliisille kantautua järjestön korviin, mikä voi vaarantaa kantelijan oman ja perheen turvallisuuden.¹¹⁵ Oma klaanikaan ei kykene voimatoimin suojelemaan yhteisön jäseniä al-Shabaabin vaatimuksilta.¹¹⁶ Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan järjestö käyttää yleensä rangaistuksen täytäntöönpanossa rangaistavan henkilön omaan klaaniin kuuluvaa henkilöä, koska se pyrkii välttämään aiheuttamasta klaanikonfliktia. Se haluaa myös näyttää olevansa vahvempi kuin klaanit.¹¹⁷

¹⁰⁶ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰⁷ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁰⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁰⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹¹⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹¹¹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹¹² Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹¹³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹¹⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹¹⁵ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; UNHCR 3.3.2020.

¹¹⁶ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹¹⁷ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

Käytännössä kukaan tai mikään ryhmä ei pysty tarjoamaan suojaa al-Shabaabia vastaan.¹¹⁸ Kukaan ei uskalla edes kritisoida järjestöä ääneen siitä mahdollisesti seuraavan kostoiskun pelossa.¹¹⁹ Ihmisten varovaisuutta lisää se, ettei koskaan voi olla täysin varma siitä, kuka kuuluu järjestöön. Hiljattain turvallisuusjoukot onnistuivat pidättämään tunnetun somalialaisen pop-muusikon, joka toimi Banadirin hallinnossa ja kuului samalla al-Shabaabiin. Kyseisen henkilön ulkonäöstä ja käyttäytymisestä ei olisi voinut mitenkään arvata, että hän voisi olla al-Shabaabin jäsen,¹²⁰ eikä hän ollut uskonnollinen henkilö.¹²¹ Muutamia kuukausia aiemmin turvallisuusjoukot pidättivät al-Shabaabiin kuuluneen opettajan, joka oli vastuussa useista järjestön operaatioista ja salamurhasta Mogadishussa.¹²²

Viime vuonna järjestö kehotti kaikkia edellisiin vaaleihin osallistuneita klaaninvanhimpia ilmoittautumaan järjestölle. Kehotusta vastoin toimivat tulitaiisiin surmaamaan, kun taas sitä noudattaneet armahdettaiisiin. Järjestö on toiminut vaatimuksensa mukaisesti. Somalialaisen tutkijan mukaan aiemmin eräs al-Shabaabin salamurhaajia pakoillut ja piilotellut klaaninvanhin kävi ilmoittautumassa järjestölle, jonka jälkeen hän on voinut liikkua vapaasti ja pelkäämättä.¹²³

Useimmiten ihmiset noudattavat al-Shabaabin määräyksiä pelon vuoksi, mutta jotkut tukevat sitä ideologisista syistä.¹²⁴ Järjestöstä liikkuu positiivisia tarinoita, toiset vanhempia, toiset uudempia. Jotkut saattavat esimerkiksi muistella aikaa, kun al-Shabaab kontrolloi pääkaupunkia. Silloin kaupungissa oli turvallista liikkua, eikä katujen varsilla ollut liikkumista rajoittavia tarkastuspisteitä.¹²⁵

Jotkut tukevat al-Shabaabia siksi, että se kykenee tarjoamaan joitain valtiolle kuuluvia palveluita, kuten esimerkiksi oikeussuojaa. Järjestö on pyrkinyt ottamaan hallitukselle kuuluvan roolin palveluiden tuottajana ja lisäämään sitä kautta omaa kannatustaan.¹²⁶ Somalialaisen tutkijan mukaan al-Shabaabin olemassaolon ja kannatuksen taustalla on pitkälti Somalian heikko hallinto ja peruspalveluiden puuttuminen.¹²⁷

Mogadishussa on merkittävä määrä maa- ja omaisuuskiistoja, jotka ovat aiheutuneet vilkkaan palumuuton seurauksena. Vuosikausia pakolaisuudessa eläneet ihmiset ovat palanneet takaisin kaupunkiin ja vaativat toisten haltuun joutuneita vanhoja omistuksiaan takaisin.¹²⁸ Kiistojen selvittäminen on hankalaa¹²⁹ ja koska Somalian hallinnon tuomioistuimilla ei ole riittävää toimintakykyä kiistojen ratkaisemiseksi, hakevat monet kaupunkilaiset apua al-Shabaabin tuomioistuimesta.¹³⁰ Vaikkei sen tekemät ratkaisut välttämättä aina ole oikein¹³¹, pidetään sitä valtion tuomioistuimia tehokkaampana, parempana, oikeudenmukaisempana ja korruptoitumattomampana.¹³² Tuomioistuin kuulee kaikkia asianosaisia, tekee kuulemansa

¹¹⁸ UNHCR 3.3.2020.

¹¹⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹²⁰ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹²¹ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

¹²² Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹²³ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹²⁴ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

¹²⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹²⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹²⁷ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹²⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹²⁹ UNHCR 3.3.2020.

¹³⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹³¹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹³² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

perusteella ratkaisun ja valvoo että sitä noudatetaan – tarpeen tullen väkivallan avulla.¹³³ Viime kädessä järjestö voi surmata sen, joka ei noudata annettua ratkaisua.¹³⁴

Järjestöllä ei ole tuomioistuinta Mogadishussa, vaan lähin sijaitsee bussimatkan päässä Torotoroowissa Lower Shabelle maakunnassa.¹³⁵

Järjestön tuomioistuimen toimintaa kuvaa kansainvälisen järjestön edustajan kertoma esimerkki maaliskuulta 2018. Sen mukaan vääryyttä kokenut köyhä mies matkusti al-Shabaabin tuomioistuimeen ja kertoi että Somalian armeijan kenraali oli varastanut häneltä hänelle kuuluvan maatilkun. Al-Shabaabin tuomioistuin soitti kenraalille ja kehotti häntä saapumaan järjestön tuomioistuimeen kuultavaksi. Kenraali kieltäytyi, koska hän tiesi olevansa hengenvaarassa. Saapuminen järjestön tuomioistuimeen merkitsisi hänelle sotilaana varmaa kuolemaa. Al-Shabaabin edustaja vastasi, että koska hän on kenraali Somalian armeijassa, hänet tullaan varmasti myöhemmässä vaiheessa surmaamaan. Tässä tapauksessa on kyse oikeuden toteutumisesta ja sen vuoksi järjestö lupasi taata kenraalin turvallisuuden. Kenraali suostui lopulta ehdotukseen. Hänet kuljetettiin tuomioistuimen kuultavaksi, joka teki kaksi päivää kestäneen prosessin jälkeen kenraalille suotuisan ratkaisun. Sen jälkeen kenraali kuljetettiin vahingoittumattomana takaisin. Vaikkei tuomioistuimen ratkaisun oikeellisuudesta kyseisessä tapauksessa ole varmuutta, niin esimerkki osoittaa, että järjestö haluaa vaikuttaa somaliväestöön ja luoda käsityksen sen oikeuslaitoksen ja järjestelmän toimivuudesta.¹³⁶

Somalialaisen tutkijan mukaan al-Shabaabin johto koostuu somalialaisista, joten he tuntevat maan tavat ja kulttuurin. He osaavat toimia joustavasti ja tehokkaasti somalialaisessa ympäristössä legitimoidakseen oman asemansa. Se tietää miten parhaiten vaikuttaa sydämiin ja mieliin myös oman kannattajakunnan parissa. Yksi järjestön vaikutuskeino omien keskuudessa on ollut se tapa, jolla se pitää huolta omista taistelijoistaan ja heidän perheistään. Somalialaisen tutkijan mukaan al-Shabaab vaati esimerkiksi mogadishulaista Sahafi-hotellia maksamaan korvauksia niille al-Shabaabin taistelijoiden leskille, joiden puoliset saivat surmansa hotellia vastaan tehdyssä hyökkäyksessä. Järjestö asetti korvausten maksamisen edellytykseksi sille, että hyökkäyksessä vaurioitunutta hotellia voitiin alkaa korjaamaan. Ellei korvauksia maksettaisi, järjestö uhkasi surmata korjaustöihin ryhtyneet rakennusmiehet ja heidän perheensä. Ero omista huolenpitämisessä on selvä, jos sitä vertaa Somalian turvallisuusjoukkojen riveissä vammautuneen tai kaatuneen sotilaan ja hänen omaistensa saamaan tukeen. Turvallisuusjoukkojen riveissä haavoittunut sotilas ei välttämättä pääse edes sairaalaan hoidettavaksi. Jotkut loppuiäkseen vammautuneista sotilaista eivät ole saaneet hallitukselta mitään tukea.¹³⁷

2.1.3 Al-Shabaabin rekrytointitoiminta

Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation tietojen mukaan al-Shabaab pyrkii rekrytoimaan nuoria miehiä järjestöön suostuttelulla, aatteellisella ja uskonnollisella vaikuttamisella sekä taloudellisilla lupauksilla. Muissa maakunnissa tapahtuvaa pakkorekrytointia ei juuri tapahdu pääkaupungissa.¹³⁸ Työttömyyden, köyhyyden ja näköalattomuuden keskellä elävät nuoret miehet, joiden ymmärrys islamista on olematonta,

¹³³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹³⁴ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹³⁵ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹³⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹³⁷ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹³⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

ovat helposti manipuloitavissa pienen korvauksen avulla liittymään järjestöön.¹³⁹ Joillain liittymishalua voi voimistaa kaunat, joita on syntynyt omaisten menehdyttyä turvallisuusjoukkojen tekemissä iskuissa tai tarkastuspisteillä sattuneissa väkivallanteoissa.¹⁴⁰

UNHCR:n mukaan al-Shabaab rekrytoi pääkaupungissa nuoria poikia riveihinsä, mutta ei pakottamalla. Pakkorekrytoinnin mahdollisuus on kuitenkin UNHCR:n mukaan jatkuva huolenaihe.¹⁴¹

Somalialaisen tutkijan mukaan al-Shabaab rekrytoi uusia taistelijoita pääosin niillä alueilla, mitkä ovat sen kontrolloimia. Järjestö on perustanut kouluja, missä se muun opetuksen ohessa indoktrinoi lapsia taisteluun. Järjestön valvomilla alueilla ei ole internetiä, on vain järjestön propagandaa lähettävä radio. Uusia jäseniä rekrytoidaan kuitenkin myös Mogadishussa. Rekrytointi tapahtuu osin suostuttelemalla, osin pakolla. Toisinaan nuoret voivat liittyä sen riveihin vanhempien tietämättä.¹⁴²

Käytännössä järjestön ei tarvitse paljon suostutella ihmisiä saadakseen heidät toimimaan tahtomallaan tavalla, koska järjestön ankarat rangaistukset herättävät voimakasta pelkoa. Järjestö voi esimerkiksi rekrytoida mogadishulaisen toimistotyöntekijän informantikseen esittämällä uhkauksen sisältävän yhteistyötarjouksen: "Emme halua vahingoittaa sinua, tahdomme vain, että teet yhteistyötä kanssamme. Voimme satunnaisesti kysyä jotain työhösi liittyvää, esimerkiksi missä pormestari on tällä hetkellä. Jos kerrot, voit saada rahaa, jos et halua auttaa meitä, niin me kyllä tiedämme mitä koulua lapsesi käy".¹⁴³

2.2 ISIS-järjestön toiminta

ISIS-järjestöllä ei tiettävästi ole toimintaa pääkaupungissa tällä hetkellä.¹⁴⁴ UNHCR:n mukaan täyttä varmuutta asiasta ei kuitenkaan ole. On mahdollista, että jotkut pääkaupungin turvallisuusvälikohtauksista on sen aiheuttamia, mutta järjestön toimintakapasiteetti pääkaupungissa on joka tapauksessa rajallinen.¹⁴⁵

ISIS pyrki vuonna 2019 saamaan jalansijan Mogadishussa ja keräämään al-Shabaabin tavoin veroja toimintansa rahoittamiseksi. Al-Shabaab ei hyväksynyt ISIS-järjestön toimintaa, mikä johti järjestöjen välisiin yhteenottoihin. Niiden seurauksena ISIS joutui vetäytymään, eikä sen toiminnasta pääkaupungissa ole sen jälkeen raportoitu.¹⁴⁶

Keskinäinen kamppailu osoittaa järjestöjen toimivan kuin mafiaorganisaatiot, jotka kilpailevat osuiksista rikollisessa toiminnassa. Uskonto on molempien järjestöjen käyttämä tarina, jonka avulla peitetään toiminnan todellinen luonne.¹⁴⁷

¹³⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁴⁰ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁴¹ UNHCR 3.3.2020.

¹⁴² Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁴³ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁴⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁴⁵ UNHCR 3.3.2020.

¹⁴⁶ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁴⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

ISISin toiminta-alue sijaitsee tällä hetkellä Somalian pohjoisosissa Puntmaassa.¹⁴⁸ Yhdysvallat on onnistunut ilmaiskuillaan rajoittamaan sen kasvua. Järjestöön mahdollisesti liittyvät ulkomaiset taistelijat ovat vakava uhka, jota seurataan aktiivisesti. Järjestön riveissä tiedetään toimivan joitain ulkomaalaisia, mutta toistaiseksi sen koko on pysynyt muutamassa sadassa taistelijassa.¹⁴⁹

2.3 Tavanomainen rikollisuus

Pääkaupungin turvallisuusolosuhteisiin vaikuttaa terroristisen toiminnan ohella tavanomainen rikollisuus, joka UNHCR:n mukaan on korkealla tasolla.¹⁵⁰ Siitä raportoidaan vähän, eikä se ole noussut samassa määrin esiin kuin terrorismiin liittyvät turvallisuusvälikohtaukset.¹⁵¹ Joka kuukausi pääkaupungissa saa useita ihmisiä surmansa rikollisten tekemien ryöstöjen yhteydessä.¹⁵² Somalialaisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan esimerkiksi haastattelua edeltävänä iltana kaksi marginaaliryhmiin kuuluvaa henkilöä ammuttiin kotinsa edessä kuoliaksi Madinan kaupunginosassa. Teon motiivista ei ole tarkempaa tietoa.¹⁵³

Mogadishulaisen professori Yahya Amirin mukaan rikollisuuteen liittyvä väkivalta on yleistä, mutta siitä uutisoidaan harvoin, ellei uhreina ole tunnettuja henkilöitä. Hänen mukaansa ihmisten tappamiselle pääkaupungissa voi olla monia syitä, eivätkä ne aina liity terrorismiin: liikemiehet voivat tapattaa kilpailijansa tai väkivalta voi liittyä myös klaanien väliseen konfliktiin tai koston. Kuolemaan johtavasta väkivallasta voi olla vastuussa myös Somalia hallitus. Tiedonhankintamatkan aikana haastateltu professori Yahya Amir joutui itse kohdennetun pommi-iskun kohteeksi syksyllä 2019. Hän selvisi autoonsa piilotetun pommin räjähdyksestä, mutta hänen veljensä sai surmansa. Professorilla ei ole tietoa pommin asettajasta tai motiivista, mutta hänen käsityksen mukaan se ei ollut ainakaan al-Shabaab. Hän epäilee murhayrityksen johtuneen siitä, että hän on omassa työssään puhunut korruptiota ja taloudellisia väärinkäytöksiä vastaan. Lisäksi hän on ottanut kriittisesti kantaa niin hallitusta, etiopialaisia joukkoja kuin al-Shabaabiakin vastaan. Hän arvioi, että useammalla taholla olisi motiivi eliminoida hänet.¹⁵⁴

Turvallisuusolosuhteisiin vaikuttavat lisäksi satunnaiset levottomuudet, sekä silloin tällöin järjestettävät mielenosoitukset.¹⁵⁵

2.4 Viranomaissuojelu ja turvallisuusjoukkojen toimintakyky

UNHCR:n mukaan Somalian julkiset rakenteet ovat heikot, eivätkä ne kykene tarjoamaan väestölle turvaa ja suojaa rikollisuutta vastaan. Viranomaisten alhaiset palkat tekevät niistä alttiita korruptiolle, ja tämä heikentää mm. poliisin kykyä suojella kaupungin asukkaita.¹⁵⁶

¹⁴⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁴⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁵⁰ UNHCR 3.3.2020.

¹⁵¹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁵² Professori Yahya Amir 1.3.2020.

¹⁵³ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

¹⁵⁴ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

¹⁵⁵ UNHCR 3.3.2020.

¹⁵⁶ UNHCR 3.3.2020.

Kaupunkilaisilla on korkea kynnyks mennä valittamaan ja hakemaan apua poliisilta rikollisuutta ja oikeudenloukkauksia vastaan, koska poliisiin ei yleisesti ottaen luoteta.¹⁵⁷ Viranomaisen kyky puuttua tavanomaiseen rikollisuuteen, kuten esimerkiksi matkapuhelimen varastamiseen, on niin huono, ettei uhrin kannata mennä tekemään niin pienestä asiasta ilmoitusta poliisille.¹⁵⁸

Vaikka poliisiin koetaan hoitavan tehtäviään yleisen turvallisuuden osalta, niin henkilökohtainen tai perheen turvallisuus pyritään hoitamaan itse. Paras suojautumiskeino oikeudenloukkauksia vastaan on kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan pysyä "näkyvämmänä", eikä aiheuttaa haittaa kenellekään.¹⁵⁹ Jos jotain kuitenkin sattuu, niin ensimmäiseksi ihmiset turvautuvat oman sukunsa ja klaaninsa apuun. Pääkaupungissa on yleistä myös se, että vastoinkäymisiä kohdatessaan ihmiset ovat yhteydessä oman klaaninsa kansanedustajaan.¹⁶⁰

Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan Somalian turvallisuusjoukkojen toiminnassa on vakavia puutteita.¹⁶¹ Niillä ei ole kykyä suojella väestöä al-Shabaabin aiheuttamalta uhalta,¹⁶² eivätkä kaupunkilaiset luota niiden toimintakykyyn. Huolimatta mittavista turvajärjestelyistä, al-Shabaab voi liikkua ja operoida varsin vapaasti sen eri osissa. Käytännössä se voi edelleen tehdä mitä se haluaa.¹⁶³ Järjestö nostattaa pelkoa väestön keskuudessa¹⁶⁴ ja sen tiedetään olevan vahva ja soluttautuneen kaikkialle,¹⁶⁵ myös Somalian turvallisuusjoukkoihin ja hallintoon.¹⁶⁶ Avun ja suojelun hakeminen turvallisuusjoukoilta al-Shabaabin uhkaa vastaan heikentää uhan kohteeksi joutuneen henkilön tilannetta entisestään ja lisää riskiä häneen kohdistuvasta kostoiskusta.¹⁶⁷

Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan arvion mukaan Somalian turvallisuusjoukkojen toimintakapasiteetti on parantunut. Ne kykenevät nykyisin kontrolloimaan alueita, joilla al-Shabaab aiemmin operoi vapaasti. Esimerkiksi ne alueet Mogadishussa, joilta järjestö on aiemmin ampunut kranaatteja tukikohta-alueelle, ovat nyt paremmassa valvonnassa. Asiantuntijan mukaan turvallisuusjoukkojen toimintamoraali on kuitenkin hyvin riippuvainen palkan säännöllisestä maksusta. Vaikka turvallisuusjoukkojen palkanmaksu pitäisi olla automatisoitu ja jokaisesta turvallisuusjoukkojen jäsenestä on otettu biometriset tunnisteet, on palkanmaksuissa edelleen viiveitä.¹⁶⁸

UNHCR:n arvion mukaan Somalian turvallisuusjoukkojen toimintakyky ovat pysyneet samana. Edes yhdysvaltalaisen kouluttamat erikoisjoukot eivät juuri ole tehokkaampia kuin Somalian armeijan muut yksiköt. Erikoisjoukoilla on erilaiset univormut ja aseet, mutta käytännön taistelutoiminnassa eroa ei ole.¹⁶⁹

¹⁵⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁵⁸ Somalialainen tutkija 4.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁵⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁶⁰ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁶¹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁶² UNHCR 3.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁶³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁶⁴ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁶⁵ UNHCR 3.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁶⁶ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁶⁷ UNHCR 3.3.2020.

¹⁶⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁶⁹ UNHCR 3.3.2020.

Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan Somalian oikeusjärjestelmä on edelleen todella heikko¹⁷⁰ ja siviiliväestön oikeussuojassa on vakavia puutteita. Oikeuden ratkaisujen saaminen kestää ja ne ovat alttiita korruptiolle.¹⁷¹ Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustaja kertoi esimerkin Mogadishussa toimivan tuomioistuimen ratkaisusta, jossa Somalian pohjoisosasta Mogadishuun tullut mies väitti entuudestaan tuntemattoman naisen ja tämän lapsen olevan hänen puolisonsa ja lapsensa. Nainen vei asian oikeuteen, mutta DNA-testeistä ja kolmen päivän oikeusprosessista huolimatta ratkaisu tehtiin miehen hyväksi. Tuomioistuimessa miehen sana on naisen sanaa painavampi ja lisäksi tässä tapauksessa mies oli varakas ja kykeni rahan avulla saamaan haluamansa ratkaisun.¹⁷²

Oikeussuojan saaminen somalialaisista tuomioistuimista on erityisen vaikeaa marginaaliryhmiin¹⁷³ kuuluvilla. Somalialaisen tutkijan mukaan tämä on yksi syy, miksi al-Shabaabin riveihin on liittynyt niin moni marginaaliryhmiin kuuluva. Monet heistä ovat menettäneet maansa, kun valtaklaanien aseistautuneet militiat ovat ottaneet ne laittomasti haltuunsa. Maansa menettäneille ainoa mahdollisuus saada oikeutta on ollut turvautua al-Shabaabin voimaan, joka onkin puuttunut laittomiin haltuunottoihin ja palauttanut maaomistuksia takaisin alkuperäisille omistajilleen. Ongelma on kuitenkin aktivoitumassa uudelleen nyt, kun al-Shabaab on joutunut vetäytymään joiltain alueilta. Somalialaisen tutkijan mukaan monet valtaklaaneihin kuuluvat odottavat tilaisuutta palata al-Shabaabilta "vapautetuille alueille", jolloin he voivat ryöstää uudelleen marginaaliryhmiin kuuluville viljelijöille kuuluvat maat. Marginaaliryhmiin kohdistuvat oikeudenloukkaukset ja heidän kokemansa epäoikeudenmukaisuus on vakava ongelma ja ylläpitää konfliktia.¹⁷⁴

2.5 Mogadishun katujen tarkastuspisteet

Mogadishun turvallisuuden varmistamiseksi kaupungin katujen varsilla on useita satoja turvallisuusjoukkojen tarkastuspisteitä.¹⁷⁵ Ydinkeskustassa niitä on eniten, koska siellä sijaitsevat ministeriöt ja Somalian hallinnon toimistot. Myös kaupungin pohjoisosassa sijaitsevan armeijan päämajan ympäristössä tarkastuspisteitä on useita.¹⁷⁶

Osa kaupungissa olevista tarkastuspisteistä on "liikkuvia" ja osa pysyviä.¹⁷⁷ Useimmat ovat pysyviä, niillä on liikenteen katkaisevat nostettavat puomit ja niiden kohdalla maantietä on kavennettu.¹⁷⁸ Kaupunkiin johtaa viisi päätietä ja kaikkien niiden varrella on tarkastuspiste.¹⁷⁹

Tarkastuspisteitä ylläpitävät turvallisuusjoukkojen eri toimijat, so. poliisi, Somalian tiedustelupalvelu NISA¹⁸⁰ sekä armeija. Eri joukoilla voi olla sekä omia, että yhteisiä tarkastuspisteitä. Armeijan tarkastuspisteet sijaitsevat pääosin kaupungin ulkolaidoilla.¹⁸¹

¹⁷⁰ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁷¹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁷² Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁷³ Kts. tarkemmin luku 6.1.

¹⁷⁴ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁷⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

¹⁷⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁷⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁷⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁷⁹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Osa pääkaupungin tarkastuspisteistä on tiettyihin klaaneihin (Hawiye/Habr Gedir ja Hawiye/Abgaal) kuuluvien turvallisuusjoukko-osastojen ylläpitämiä. Esimerkiksi abgaalien asuttaman kaupunginosan tarkastuspisteellä toimiva poliisi on yleensä samasta klaanista, koska he tunnistavat paremmin oman yhteisönsä jäsenet.¹⁸²

Tiedot siitä, peritäänkö kaupungin sisällä sijaitsevien tarkastuspisteiden läpi kulkevilta maksuja ja kuinka suuria ne ovat, vaihtelevat. UNHCR:n mukaan kaikilta tarkastuspisteet ohittavilta vaaditaan korruptioon verrattavissa oleva läpikulkumaksu. Turvallisuusjoukkojen palkat ovat alhaisia ja siitä syystä rahaa vaaditaan kaikilta.¹⁸³ Sotilaiden sama palkka on n. 100 US\$ kuukaudessa,¹⁸⁴ mikä on vähän perheen elättämiseen ja vuokran maksuun.¹⁸⁵ Lisäksi monet sotilaat käyttävät huumaavasti vaikuttavaa *khatia*, mikä maksaa useita dollareita päivässä.¹⁸⁶

Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan kaikilta tarkastuspisteen läpi kulkevilta ajoneuvoilta edellytetään maksu. Jalankulkijoilta maksua ei peritä.¹⁸⁷ Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustajan mukaan maksuja peritään vain osalla tarkastuspisteistä.¹⁸⁸ Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan tarkastuspisteillä ei yleensä peritä maksuja keneltäkään¹⁸⁹, kun taas paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan maksuja kerätään ainoastaan kaupungin rajalla olevilla tarkastuspisteillä niiltä, jotka ovat saapumassa kaupunkiin.¹⁹⁰ Somalialaisen tutkijan mukaan tarkastuspisteillä ei yleisesti ottaen vaadita maksuja, mutta siellä olevat turvallisuusjoukot voivat pyytää ohikulkijoilta juomarahaa vetoamalla pieneen palkkaan ja haastaviin työolosuhteisiin kuumassa auringonpaisteessa. Tutkijan mukaan on mahdollista, että turvallisuusjoukot voivat toisinaan kiristää rahaa tarkastuspisteen läpi kulkevilta.¹⁹¹

Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan tarkastuspisteillä kaupungin sisällä ei kerätä maksuja, mutta niille saapuvan edellytetään selvittävän henkilöllisyytensä. Häneltä voidaan lisäksi kysyä, onko hänellä tuttavita siellä minne hän on menossa. Turvallisuusjoukot voivat edellyttää jonkun yhteyshenkilön, joka on vastuussa läpikulkijasta tarkastuspisteen toisella puolella. Henkilöltä, jolla ei ole henkilöllisyystodistusta voidaan vaatia 1 – 2 US\$.¹⁹² Kansainvälisen järjestön johtajan mukaan tarkastuspisteillä vaadittu maksu koskee kaikkia ja on suuruudeltaan 0,25 – 0,5 US\$. Ilman maksua tarkastuspisteen ohitse ei ole pääsyä.¹⁹³

UNHCR:n mukaan tarkastuspisteillä perittävän summan suuruus vaihtelee. Yleensä se on n. 1 US\$.¹⁹⁴ Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan tarkastuspisteen ohi kulkevilta autoilta

¹⁸⁰ *National Intelligence and Security Agency (NISA)*, somaliaksi *Hay'ada Sirdoonka iyo Nabadsugida Qaranka (HSNQ)*.

¹⁸¹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁸² Somalialinen tutkija 4.3.2020.

¹⁸³ UNHCR 3.3.2020.

¹⁸⁴ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

¹⁸⁵ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somalialinen tutkija 4.3.2020.

¹⁸⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somalialinen tutkija 4.3.2020.

¹⁸⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁸⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁸⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

¹⁹⁰ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁹¹ Somalialinen tutkija 4.3.2020.

¹⁹² Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁹³ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

¹⁹⁴ UNHCR 3.3.2020.

peritään 5 US\$.¹⁹⁵ Maksusta kieltäytyvän pidättäminen lyhyeksi aikaa on mahdollista, mutta yleensä turvallisuusjoukot antavat läpikulkijan jonottaa ja odottaa vuoroaan tunnin tai pari, kunnes hän lopulta turhautuu ja suostuu maksamaan.¹⁹⁶

Paikallisen turvallisuusalan asiantuntijan mukaan kaupungin sisällä olevilla tarkastuspisteillä tarkistetaan ainoastaan ajoneuvot, ei jalankulkijoita. Asiantuntijan mukaan tarkastuspisteitä valvovat turvallisuusjoukot toimivat nykyään vastuullisemmin ja niiden toimintatavat ovat parantuneet.¹⁹⁷ Tiedossa ei ole, että tarkastuspisteillä olisi tapahtunut vakavia oikeudenloukkauksia, kuten naisiin kohdistuvaa seksuaalista väkivaltaa.¹⁹⁸ Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustajan mukaan kaupunkien tarkastuspisteillä tapahtuvasta seksuaalisesta väkivallasta olisi todennäköisesti enemmän raportoitua tietoa, jos sellaista tapahtuisi laajassa mitassa.¹⁹⁹ Naisiin kohdistuu seksuaalista väkivaltaa todennäköisemmin kaupunkien ulkopuolella sijaitsevilla tarkastuspisteillä, missä on vähemmän ihmisiä näkemässä.²⁰⁰ On mahdollista, että epäilyttävät ja tarkastuspisteellä vaaditusta maksusta kieltäytyvät henkilöt voivat joutua tarkempaan tutkintaan, jonka yhteydessä saattaa esiintyä myös väkivaltaa.²⁰¹ UNHCR:n mukaan tarkastuspisteillä valvovat poliisit eivät välttämättä ole saaneet mitään koulutusta tehtäviinsä. He voivat olla hyvin ylimielisiä, eikä heillä ole kunnioitusta muita ihmisiä kohtaan. Heidän on raportoitu joskus pahoinpidelleen tarkastuspisteelle saapuneita ihmisiä.²⁰²

Kolmipyöräiset mopot ja muut ajoneuvot ovat joutuneet toistuvasti tulituksen kohteeksi, kun ne eivät ole noudattaneet tarkastuspisteellä olevien turvallisuusjoukkojen pysähtymiskäskyjä. Ammuskeluissa on menehtynyt ihmisiä.²⁰³

Pääkaupungin sisällä olevat tarkastuspisteet rajoittavat kaupunkilaisten liikkumista, mikä herättää usein närää kaupunkilaisten keskuudessa.²⁰⁴ Autolla liikkuvia marginaaliryhmien jäseniä on estetty pääsemästä tarkastuspisteiden läpi, vaikka heillä olisi tarvittava henkilöllisyystodistus mukanaan.²⁰⁵

Tarkastuspisteiden kautta kulkeminen herättää pelkoa väestön keskuudessa, koska niiden yhteydessä joutuu tekemisiin korruptoituneen poliisin kanssa.²⁰⁶ Lisäksi tarkastuspisteillä jokainen joutuu pysähtymään, minkä seurauksena tarkastuspisteille voi syntyä sumu. Vuoroaan odottavat ihmiset ovat alltiina mahdolliselle pommi-iskulle, joita tarkastuspisteillä on viime aikoina tehty toistuvasti.²⁰⁷ Jotkut iskuista on oletettavasti tehty tarkoituksellisesti kyseistä tarkastuspistettä vastaan. On myös mahdollista, että joissain tapauksissa räjähdelaсти on tarkoitettu käytettäväksi tarkastuspisteen toisella puolella, mutta turvallisuusjoukkojen kiinniottamaksi jäänyt terroristi on halunnut räjäyttää pommin välittömästi antautumatta.

¹⁹⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁹⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

¹⁹⁷ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

¹⁹⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

¹⁹⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²⁰⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁰¹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²⁰² UNHCR 3.3.2020.

²⁰³ UNHCR 3.3.2020.

²⁰⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁰⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

²⁰⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁰⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

Terrorismin päätavoite on luoda terroria ja sitä tarkoitusta palvelee hyvin isku paikassa, missä ihmiset liikkuvat päivittäin.²⁰⁸

Toisinaan tarkastuspisteillä esiintyy eri joukko-osastojen keskinäisiä yhteenottoja. Yhteenottojen syinä voivat olla eri ryhmien keskinäiset kommunikaatio-ongelmat, klaaniriidat ja toisinaan tarkastuspisteillä kerättävien rahojen jakamiseen liittyvät kiistat.²⁰⁹ Yleensä tarkastuspisteillä sattuu yhteenottoja pääkaupungin ulkopuolella. Kaupungin sisällä tilanne on parempi.²¹⁰

2.6 Siviilien asema

Pääkaupungin epävakaudesta päävastuussa oleva al-Shabaab ei pyri tarkoituksellisesti aiheuttamaan siviiliuhreja.²¹¹ Järjestön tekemissä isoissa iskuissa menehtyy kuitenkin aina eniten siviiliväestöä. Järjestön hyökkäysten kohteina olevat sotilassaattueet liikkuvat panssaroiduissa ajoneuvoissa, jotka antavat sotilaille hyvän suojan. Iskupaikalle sattumalta osuneiden suojattomien siviilien keskuudessa tappiot ovat selvästi suuremmat. Siinä missä panssareiden suojassa olleet turvallisuusjoukot menettävät iskun yhteydessä muutaman miehen, voi siviiliväestössä räjähddevaikutus aiheuttaa kymmeniä kuolleita ja haavoittuneita. Näin kävi esimerkiksi joulukuussa Ex-Controlin alueella tehdyssä autopommi-iskussa, missä kohteena oli turkkilainen avustussaattue.²¹²

Hallituksen virkailijoiden, poliitikkojen ja turvallisuusjoukkojen käyttämät kahvilat, ravintolat ja hotellit ovat olleet usein al-Shabaabin iskujen kohteina. Niihin kohdistuvat hyökkäykset on suunnattu järjestön vihollisina pitämiä tahoja vastaan, mutta niiden yhteydessä uhreiksi joutuu usein kohteiden lähellä sattumalta liikkuneita siviileitä ja kadun varrella elantaan hankkineita kauppiaita. Kaupunkilaiset tietävät terrori-iskujen riskin näissä kohteissa ja pyrkivät siitä syystä välttämään niitä. Sama koskee myös mm. lentokentältä Villa Somalian alueelle johtavaa Maka al-Mukarama -maantietä, joka on yksi al-Shabaabin aktiivisemmän toiminnan alueista. Se on vaarallista aluetta, ja ihmiset pyrkivät etsimään vaihtoehtoisia reittejä välttääkseen käyttämästä sitä.²¹³ Liikkuminen kaupungilla herättää yleisesti ottaen pelkoa ja huolta kaupunkilaisissa, koska ennalta arvaamatta voi sattua mitä tahansa.²¹⁴

Vaikka järjestön virallisen näkemyksen mukaan iskut viholliseksi koettuja tahoja vastaan ovat siviiliuhreista huolimatta oikeutettuja,²¹⁵ eivät sen rivit ole yhtenäiset tässä asiassa. Huhujen mukaan suhtautuminen siviiliuhreihin on aiheuttanut järjestön sisällä erimielisyyksiä, mahdollisesti jopa avoimen konfliktin.²¹⁶ Joulukuussa Ex-Controlin alueella tehdyn iskun

²⁰⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁰⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²¹⁰ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

²¹¹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²¹² UNHCR 3.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

²¹³ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²¹⁴ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²¹⁵ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²¹⁶ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

jälkeen al-Shabaab poikkeuksellisesti pahoitteli hyökkäyksen aiheuttamaa korkeaa siviiliuhrien määrää. Järjestö haluaa luoda vaikutelman, ettei se surmaa tavallisia siviilejä ilman syytä.²¹⁷

Pääkaupungin asukkaat ovat tottuneet ja turtuneet jatkuvaan epävakauteen.²¹⁸ Turvattomuudesta, räjähdyksistä ja jatkuvista välikohtauksista on tullut osa heidän elämäänsä,²¹⁹ ja epävakaus on normalisoitunut. Olosuhteista huolimatta ihmiset pyrkivät jatkamaan sinnikkäästi elämäänsä.²²⁰ Kaupungissa sattuneen räjähdysten jälkeen paikalle saapuu nopeasti ihmisiä ja heti kun räjähdysten uhrit on toimitettu pois paikalta, alkaa räjähdyspaikan raivaus ja siivous. Pian tilanne räjähdyspaikalla on palautunut entiselleen ja ihmiset liikkuvat normaalisti.²²¹ Uhreja vaatineen turvallisuusvälikohtauksen jälkeen ihmiset ovat muutaman päivän varuillaan, mutta jatkavat pian elämäänsä kuin mitään ei olisi tapahtunutkaan.²²² Ihmisten on liikkuttava kaupungilla olosuhteista riippumatta ansaitakseen elantonsa ja voidakseen ruokkia perheensä. Vaihtoehtoa ei ole.²²³ Joko perheestä vastuussa olevat pysyvät kotona ja nääntyvät perheineen nälkään, tai lähtevät kadulle ansaitakseen muutaman dollarin voidakseen ruokkia itsensä ja lapsensa.²²⁴

Kaupungissa liikkumisen turvattomuus heijastuu kaupunkilaisten arjessa ja liikkumisessa päivittäin. Ihmiset pyrkivät vuokraamaan asunnon turvallisiksi koetuilta alueilta, missä kaikki tarvittavat palvelut ovat lähellä. He välttävät tarpeetonta liikkumista kaupungin sisällä kaikkina vuorokauden aikoina.²²⁵ Erityisesti pyritään välttämään niitä alueita, jotka ovat potentiaalisia terrori-iskujen kohteita.²²⁶ Osassa kaupunkia on hankala liikkua auringonlaskun jälkeen, koska al-Shabaab on aktiivinen kyseisillä alueilla ja osa kaupungin sisäosista on suljettu hallituksen ja turvallisuusjoukkojen toimesta.²²⁷ On tavanomaista, että aamulla ei välttämättä pääse töihin, koska osa teistä on syytä tai toisesta suljettuna.²²⁸

Kaupunkilaiset seuraavat jatkuvasti turvallisuusolosuhteita ja varoittavat sukulaisiaan menemästä vaarallisiksi tiedetyille alueille.²²⁹ Valtaosalla kaupunkilaisista on yhteys internetiin ja sosiaaliseen mediaan, jonka välityksellä heillä on mahdollisuus saada tietoa kaupungilla sattuneista turvallisuusvälikohtauksista ja liikkumista rajoittavista tarkastuspisteistä.²³⁰ Tiedot turvallisuusvälikohtauksista leviävät internetissä nopeasti.²³¹ Kaikilla ei kuitenkaan ole pääsyä netissä liikkuvaan ajantasaiseen turvallisuustietoon. Mogadishun keskustassa erilaisten pommi-iskujen sivullisiksi uhreiksi jää usein katujen varsilla erilaista pikkutavaraa ja elintarvikkeita

²¹⁷ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

²¹⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²¹⁹ UNHCR 3.3.2020.

²²⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²²¹ UNHCR 3.3.2020.

²²² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²²³ UNHCR 3.3.2020.

²²⁴ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²²⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²²⁶ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²²⁷ UNHCR 3.3.2020.

²²⁸ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²²⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²³⁰ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²³¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

myyviä ihmisiä, joista n. 80 % on naisia ja lapsia. Heillä on yleensä käytössään vanhanmalliset puhelimet, joiden kautta ei ole yhteyttä internetiin.²³²

Vaikka kaupunkilaiset jatkavat lannistumatta elämää jatkuvan turvattomuuden keskellä, ovat kuolema ja sen pelko joka hetki läsnä ihmisten elämässä. Sillä on seurauksensa ihmisten henkiseen hyvinvoinnille. Vuosikautia jatkuneen väkivallan aiheuttamista mahdollisista traumoista ja mielenterveyden ongelmista ei kuitenkaan puhuta avoimesti.²³³

Väkivallasta aiheutuva ahdistus koskee erityisesti pienten lasten vanhempia. Pelkona on, että päiväkotiin tai kouluun bussilla matkalla oleva lapsi joutuu pommi-iskun vaikutuspiirissä sivulliseksi uhriksi. Näin kävi esimerkiksi joulukuussa 2019, kun eräessä risteyksessä räjähtäneen pommin vieressä oli lapsia täynnä oleva bussi. Koskaan ei voi olla varma mitä tapahtuu, ja väärään aikaan väärässä paikassa oleminen voi olla kohtalokasta. Pelon vuoksi monet vanhemmat ovat päättäneet opettaa itse lapsiaan kotona. Jotkut etuoikeutetuissa asemassa olevat vanhemmat ovat vieneet lapsensa ulkomaille turvaan.²³⁴

3 Kulkuyhteydet Mogadishusta Somalian muihin osiin

Liikkuminen maanteitse Mogadishusta etelään Kismayoon, länteen Baidoan ja pohjoiseen Beletweyneen on hyvin rajoitettua.²³⁵ Lyhyitä matkoja, kuten Mogadishusta Afgoyen kaupunkiin, voi liikkua maanteitse, mutta matkan varrella on eri joukkojen ylläpitämiä tarkastuspisteitä.²³⁶

Liikkumista maanteitse Somalian etelä- ja keskiosissa ei yleisesti ottaen pidetä turvallisena. Se sisältää riskejä kaikille, niin poliitikoille, kansainvälisten järjestöjen työntekijöille kuin tavallisille siviileille.²³⁷ Al-Shabaab kykenee kontrolloimaan kaikkia Mogadishuun vieviä maanteitä. Maantietä pitkin matkustaessa ei koskaan matkaan lähdettäessä voi olla varma siitä, pääseekö koskaan perille määränpäähän.²³⁸

Maanteiden varsilla operoi al-Shabaabin ohella muitakin toimijoita, kuten hallituksen turvallisuusjoukot, jotka voivat aiheuttaa vaikeuksia tiellä kulkijoille.²³⁹ Maanteillä liikkumiseen sisältyvien vaarojen vuoksi kukaan ei halua matkustaa niitä pitkin Mogadishusta muihin Somalian etelä- ja keskiosien kaupunkeihin,²⁴⁰ ja maanteillä liikkuu yleensä vähän ihmisiä.²⁴¹ Kansainväliset järjestöt eivät kuljeta edes rahtia maanteitä pitkin.²⁴²

Heti Mogadishun ulkopuolella kaikkiin suuntiin lähtevien maanteiden varsilla voi sattua tienvarsipommi-iskuja ja muita räjähdyskujuja. Etenkin Somalian hallintoa tukevien

²³² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²³³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²³⁴ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²³⁵ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²³⁶ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²³⁷ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²³⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²³⁹ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

²⁴⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁴¹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁴² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

turvallisuusjoukkojen ja huoltokuljetusten käyttämien maanteiden varsilla siviileillä on vaara joutua räjähteiden tai muiden turvallisuusvälikohtausten vaikutuspiiriin.²⁴³

Somaliassa on tällä hetkellä paljon vähemmän käyttökelpoisia maanteitä, kuin 2–3 vuotta sitten. Esimerkiksi Mogadishusta Jowhariin vievä maantietä pystyi käyttämään vielä vuonna 2019, mutta ei enää alkuvuonna 2020. Myös Mogadishusta Baidoan vievä tie on hankalasti liikennöitävissä. Tämä koskee niin humanitaarisia avustuskuljetuksia kuin siviili liikennettä.²⁴⁴

Mogadishun ulkopuolella maanteiden varsilla sijaitsee eri ryhmien ylläpitämiä tarkastuspisteitä.²⁴⁵ Tarkastuspisteelle saapuvien pelkona on se, että samassa autossa kanssamatkustajana voi olla henkilö, joka halutaan murhata tai kidnapata, ja muut kyydissä olijat voivat joutua siviiliseksi uhriksi. Uhkana ei ole pelkästään al-Shabaab, vaan lisäksi maanteillä liikkuu klaanimilitioita ja maantierosvoja.²⁴⁶ Tarkastuspisteillä ohikulkijoilta vaaditaan maksuja niiden ohittamisen edellytyksenä.²⁴⁷

Al-Shabaab toimii tarkastuspisteillään arvaamattomasti, eikä koskaan voi olla varma saamastaan kohtelusta. Pahimmassa tapauksessa järjestö voi ryhtyä äärimmäiseen väkivaltaan.²⁴⁸ Järjestö kerää tarkastuspisteillään maksuja ohikulkijoilta. Se verottaa erityisesti yritystoimintaa ja liikennöintiä harjoittavia yrittäjiä.²⁴⁹ Tarkastuspisteillään järjestö tarkistaa kaikkien henkilöllisyyden. Jokainen, joka työskentelee tai on muulla tavoin kytköksissä Somalian hallintoon, on vaarassa.²⁵⁰ Uhka koskee myös YK:n järjestöjen ja kansalaisjärjestöjen työntekijöitä.²⁵¹ Vaarassa ovat lisäksi he, joiden sukulainen työskentelee hallituksen puolella. Järjestö tuntee ihmiset ja heidän taustansa, sillä sen tiedustelupalvelu toimii tehokkaasti.²⁵² Al-Shabaab voi tehdä tällaiselle henkilölle väkivaltaa kostaakseen hallituksen riveissä työskentelevälle sukulaiselle, tai järjestö voi kiristää rahaa sukulaiselta uhkaamalla tehdä väkivaltaa tarkastuspisteellä pidättämälleen henkilölle.²⁵³

Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan toistuvasti kuulee tarinoita siitä, kuinka al-Shabaab on poiminut maantiellä jonkun julkista kulkuneuvoa käyttäneen ihmisen ja surmannut hänet. Aina järjestö ei kerro mitään syytä miksi joku on surmattu, mutta selityksenä voi olla esimerkiksi se, ettei surmattu ollut maksanut järjestön vaatimaa maksua. Usein surmatun on väitetty toimineen vakoilijana.²⁵⁴

Al-Shabaabilla ei ole pysyviä tarkastuspisteitä Mogadishusta Markaan vievän maantien varrella. Kaikki kuitenkin tietävät järjestön olevan läsnä alueen kaikissa osissa. Se kontrolloi maantietä avolava-autoilla liikkuvien pienten taisteluryhmien avulla. Ne tarkistavat kaikki

²⁴³ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²⁴⁴ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁴⁵ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁴⁶ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁴⁷ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁴⁸ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁴⁹ UNHCR 3.3.2020.

²⁵⁰ UNHCR 3.3.2020.

²⁵¹ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁵² UNHCR 3.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁵³ UNHCR 3.3.2020.

²⁵⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

ajoneuvot ja tarvikkeet, jotka ovat matkalla Mogadishusta Markaan. Luvatta alueella liikkuneet ajoneuvot tai rahtia kuljettavat kuorma-autot tuhotaan lasteineen polttamalla.²⁵⁵

UNHCR:n mukaan sen organisoima pakolaisten paluumuutto Dadaabin leiriltä Keniasta takaisin Somalian etelä- ja keskiosissa sijaitseville alueille on tapahtunut bussikykydeillä. Paluukuljetukset ovat toistaiseksi sujuneet ilman ongelmia, eikä saattueita vastaan ole tehty yhtään iskuja. Maanteitse matkustaminen nostattaa kuitenkin aina pelkoa. Matkalla voi tulla vastaan korruptoituneita turvallisuusjoukkoja tai al-Shabaabin taistelijoita, jotka voivat pysäyttää ajoneuvon ja vaatia rahaa. UNHCR:n mukaan maanteillä kulkee riskeistä huolimatta jonkin verran ihmisiä. Somalian raja-alueilla maantieliikennettä on enemmänkin, vaikka siellä on sattunut enemmän myös turvallisuusvälikohtauksia.²⁵⁶

Käytännössä ainoa vaihtoehto siirtyä turvallisemmin Mogadishusta muualle Somalian etelä- ja keskiosiin on matkustaa lentämällä.²⁵⁷ Maanteiden turvattomuuden vuoksi jopa lyhyemmät 30 – 90 kilometrin matkat pyritään mahdollisuuksien mukaan tekemään lentämällä.²⁵⁸

Siviiliväestöstä kaikki ne, joilla on välttämätön tarve matkustaa Somalian etelä- ja keskiosissa ja joilla on taloudellisia resursseja, tekevät sen lentämällä.²⁵⁹ Maan sisäisten yksisuuntaisten lentojen hinnat vaihtelevat 100 US\$:n ja 150 US\$:n välillä, mikä on vähävaraiselle kallista²⁶⁰, eikä siihen ole kaikilla varaa.²⁶¹ Lentämään pyrkivät erityisesti ne ihmiset, joilla on ollut aiemmin jotain ongelmia tarkastuspisteillä tai jotka eivät ole täysin varmoja omasta statuksestaan, ja jotka siitä syystä ovat enemmän peloissaan tarkastuspisteillä saamastaan kohtelusta.²⁶² Myös humanitaarinen apu kuljetetaan lentoteitse.²⁶³

Somalian etelä- ja keskiosissa sijaitsevien lentokenttien turvallisuus on kohtuullisen hyvä. Kansainvälisen turvallisuusalan organisaation edustajan arvion mukaan lentokenttien annetaan iskujen osalta olla suhteellisen rauhassa, koska kaikilla on intressi voida käyttää niitä.²⁶⁴

Lentäminen on yleinen ja nopea matkustustapa Somaliassa. Esimerkiksi lento Mogadishusta Baidoan kestää n. 40 minuuttia.²⁶⁵ Mogadishusta on lentoyhteys suurimpiin kaupunkeihin Somaliassa. Lentäen pääsee ainakin Baidoan, Kismayoon, Hargeisaan, Bosassoon, Garoween, Galkayoon, Dhobleyhyn ja Dholoon.²⁶⁶ Lentokentät sijaitsevat yleensä lähellä kaupunkeja suojatulla alueella.²⁶⁷ Markaan ei Mogadishusta voi lentää, koska kaupungit ovat liian lähellä toisiaan.²⁶⁸

²⁵⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁵⁶ UNHCR 3.3.2020.

²⁵⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁵⁸ Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.

²⁵⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁶⁰ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁶¹ UNHCR 3.3.2020.

²⁶² UNHCR 3.3.2020.

²⁶³ UNHCR 3.3.2020.

²⁶⁴ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

²⁶⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁶⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁶⁷ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁶⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Lentoyhteydet eri kaupunkeihin eivät ole päivittäisiä. Pahimmillaan lentoyhteys voi olla kerran viikossa ja lisäksi lentojen aikataulut sekä reittiyhteydet ovat epäsäännöllisiä ja alttiita jatkuville muutoksille.²⁶⁹ Lentoreitit kulkevat pääosin Mogadishun kautta, eikä kaupunkien väliä pääse liikkumaan lentäen tekemättä välilaskua pääkaupungissa.²⁷⁰ Somalian etelä- ja keskisoissa on alueita, jonne ei pääse lentämälläkään, tai sinne on ainoastaan YK:n lentoja.²⁷¹

4 Mogadishun humanitaariset olosuhteet

Pääkaupungin humanitaariset olosuhteet ovat vaikeat.²⁷² Niihin vaikuttaa negatiivisesti edelleen jatkuva epävakaus.²⁷³ Hankalat turvallisuusolosuhteet vaikeuttavat mahdollisuuksia turvata kaupunkilaisten ihmisoikeudet ja maan sisällä siirtymään joutuneiden elinolosuhteet.²⁷⁴ Turvattomuus estää apua tarvitsevia ihmisiä hakeutumasta avun ja palveluiden äärelle.²⁷⁵

Somaliassa toimivan kansainvälisen järjestön johtajan mukaan pääkaupungin humanitaaristen olosuhteiden osalta ongelmat liittyvät vahvasti kiihtyneeseen kaupungistumiseen, urbaaniin köyhyteen, krooniseen koleraan, ripuliin, aliravitsemukseen sekä koulutus- ja terveystalouden puuttumiseen. Kaupunki on suuri ja siellä on vain vähän palveluita tuottavaa infrastruktuuria. Vaikka aliravitsemusaste on maan sisällä siirtymään joutuneiden leireissä korkein, koskee riittävän ravinnon puute pääkaupungissa valtaväestöä.²⁷⁶

Suuri osa Mogadishun elintarvikkeista tuodaan ulkomailta, koska maan oma tuotanto on romahtanut sisällissodan ja edelleen jatkuvan epävakauden seurauksena. Somalian keskeisimmät maanviljelyalueet sijaitsevat Juba- ja Shabelle -jokien välisellä vyöhykkeellä, ja nämä alueet ovat edelleen al-Shabaabin vaikutuspiirissä. Somalia oli vielä 1980-luvulla merkittävä banaaninviejä, ja sen tuotantoa yritetään parhaillaan elvyttää uudelleen.²⁷⁷

Maataloustuotanto on kärsinyt lisäksi ilmastonmuutoksen ja sään toistuvien ääri-ilmiöiden vaikutuksesta. Niiden seurauksena pääkaupungin ruokaturva on heikko ja elintarvikkeiden hinta korkea.²⁷⁸ Maanviljelijöillä ja paimentolaisilla on heikot puskurit selvitä poikkeuksellisista sääilmiöistä, eikä hallituksella ole kapasiteettia avustaa heitä akuuteissa kriisitilanteissa. Paikallista tuotantoa ovat heikentäneet lisäksi elintarvikkeiden tuonti ulkomailta, tehottomuus sekä hallituksen maanviljelijöille kohdentamat vähäiset kannustimet tuotannon lisäämiseksi.²⁷⁹

²⁶⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁷⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁷¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁷² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁷³ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; UNHCR 3.3.2020.

²⁷⁴ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁷⁵ UNHCR 3.3.2020.

²⁷⁶ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

²⁷⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁷⁸ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁷⁹ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

Mogadishun humanitaaristen olosuhteiden osalta UNHCR nostaa esiin kolme keskeistä ongelmaa, ja ne liittyvät koulutukseen, terveydenhoitoon ja asumiseen.²⁸⁰

Mogadishussa on UNHCR:n mukaan n. 250 koulua ja oppilaitosta. Niistä noin 220 on yksityisiä. Koulutus ei ole ilmaista vaan koulusta riippuen oppilaan tulee maksaa 5 – 50 US\$ kuukaudessa. Tämän lisäksi oppilas joutuu maksamaan koulussa käytettävistä materiaaleista ja koulupuvusta. Koulutuksen kustannukset tekevät koulunkäynnistä vaikeaa monelle perheelle. Kaupungissa on hieman yli 20 julkista koulua, mutta niissäkin oppilaan tulee maksaa jonkin verran. Hinta riippuu siitä, kuinka paljon lapsi käy koulua: puolipäiväisesti opetukseen osallistuvat maksavat 15 – 25 US\$ kuukaudessa ja kokopäiväiset koululaiset 40 – 50 US\$ kuukaudessa. Myös opiskelu yliopistossa on yksityisissä käsissä ja maksullista.²⁸¹

Koko Somaliassa on UNHCR:n mukaan yhteensä 61 sairaalaa ja 11 niistä on julkisia. Mogadishussa on 50 ensiasteen terveyskeskusta ja niistä julkisia on neljä. Julkisten sairaaloiden ongelmana on huonokuntoinen laitteisto. Suhteellisen usein potilaita joudutaan lähettämään julkisista sairaaloista yksityisiin sairaaloihin, koska niistä ei löydy hoidossa tarvittavaa laitteistoa ja asiantuntemusta. Yksityisissä terveyspalveluissa ja laitoksissa potilaat joutuvat maksamaan saamansa hoidon.²⁸² Myös kansainvälisen järjestön johtajan mukaan Mogadishussa saatavilla olevat terveyspalvelut ovat heikkolaatuisia, mutta tämä koskee hänen mukaansa myös yksityisen sektorin tarjoamia palveluita. Ne, joilla on varaa, hakeutuvat flunssaa vakavampien terveysongelmien osalta hoitoon Nairobiin. Kansainvälisen järjestön johtajan mukaan eräällä hänen työntekijöistään oli kilpirauhasongelmia, eikä häntä voitu hoitaa Mogadishussa. Kaupungissa ei ole saatavissa myöskään mm. dialyysihoitoa tai ultraäänitutkimuksia odottaville äideille. Terveysolosuhteita kuvaa hyvin se, että kaupungissa kuolee jatkuvasti ihmisiä periaatteessa helposti hoidettavissa oleviin sairauksiin, kuten tuhkarokkoon, koleraan ja malariaan. Peruslääkkeitä kaupungista on saatavilla, mutta niiden asianmukainen säilytys jatkuvassa kuumuudessa on ongelma.²⁸³

Asumisolosuhteet pääkaupungissa ovat UNHCR:n mukaan haasteelliset. Kaupunki on kasvanut voimakkaasti ja siellä asuu arvioiden mukaan 2,5 miljoonaa ihmistä. Asuminen on erittäin kallista kaupungin paremmilla alueilla, missä turvallisuusvalvonta on tiukempaa.²⁸⁴ Näitä ovat mm. Waberi, Madina, Hodan ja lentokenttäalue, jotka ovat hallituksen toiminnan ydinalueita. Sen sijaan kaupungin laita-alueilla, kuten Huriwaan kaupunginosassa ja Suuqa Hoolahan (eläintori) alueella hinnat ovat edullisempia.²⁸⁵ Varustelemattoman betonilattiaisen 25 m² huoneen vuokra kaupungin kalleimmalla alueella maksaa 50 – 100 US\$ kuukaudessa. Kaikilla ei ole varaa maksaa parempien alueiden vuokraa, jolloin he joutuvat asettumaan halvemmille ja turvattomampina pidetyille alueille.²⁸⁶ Mogadishun ulkopuolelta tulevilta voidaan lisäksi pyytää korkeampaa vuokraa.²⁸⁷ Asuntoja kuitenkin rakennetaan paljon ja niitä on saatavilla, mikäli on varaa maksaa.²⁸⁸

Vuokramarkkinoilta asuntoa etsivä tarvitsee yleensä jonkun paikallisen henkilön, joka voi mennä takuuseen vuokralaisesta. Vuokralaisen puolestapuhujan rooliin kelpaa

²⁸⁰ UNHCR 3.3.2020.

²⁸¹ UNHCR 3.3.2020.

²⁸² UNHCR 3.3.2020.

²⁸³ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

²⁸⁴ UNHCR 3.3.2020.

²⁸⁵ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁸⁶ UNHCR 3.3.2020.

²⁸⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁸⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

lähtökohtaisesti vain mies. Yksinäisen naisen on vaikeampi saada vuokrattua oma asunto, koska sellainen ei ole somalikulttuurissa tavanomaista. Yksin asuva nainen herättää ympäristössä kysymyksiä yksin asumisen syistä. Naisen odotetaan asuvan kotonaan siihen asti, kunnes hän avioituu ja perustaa oman perheen. Yksin elävää naista voidaan arvostella liiasta länsimaistumisesta.²⁸⁹

Eläminen on yleisesti ottaen kallista Mogadishussa.²⁹⁰ Julkisia ilmaisia palveluita ei juuri ole. Peruspalveluista, kuten vedestä, terveydenhuollosta ja opetuksesta pitää maksaa.²⁹¹ Mogadishussa pienestä pullosta hyvälaatuista juomavettä joutuu maksamaan 0,4 US\$, mikä on suhteellisen kallista. Mogadishun vesijohtovettä voi myös juoda, mutta sen laatu ei ole hyvä. Yksityisen yrityksen myymä vesijohtovesi maksaa käyttäjälle 1 – 1,5 US\$/m³.²⁹²

Koska eläminen Mogadishussa on kallista, pitää ansaita hyvin, että kykenee järjestämään itselleen ja perheelleen hyvän elämän.²⁹³ Keskimäärin perheet ansaitsevat kuitenkin vähän.²⁹⁴ Monet pientä liiketoimintaa harjoittavat voivat ansaita joinain päivinä riittävästi ostaakseen muutamiksi päiviksi ruokaa perheelleen, mutta toisinaan he eivät ansaitse mitään. Monet perheet eivät voi kustannussyistä laittaa lapsiaan kouluun lainkaan.²⁹⁵ Varsinkin terveydenhuolto on hyvin kallista, ja jos tulotaso on alhainen, voi joutua tinkimään lasten koulutuksen ohella terveydenhoidosta.²⁹⁶

Elinkeino- ja työllistymismahdollisuudet Mogadishussa ovat rajalliset.²⁹⁷ Työtä ei juuri ole tarjolla²⁹⁸ ja parhaat työpaikat ovat yleensä menneet.²⁹⁹ Somalian työmarkkinat ovat hyvin kapeat, sillä maassa ei ole teollisuutta, joka työllistäisi merkittävässä määrin ihmisiä.³⁰⁰ Somaliassa olisi erinomaiset mahdollisuudet kalastuselinkeinon kehittämiseksi, mutta toistaiseksi se ei ole juuri hyödyntänyt merialueiden resurssejaan. Tähän vaikuttaa keskeisesti se, että somalialaiset ovat pääosin paimentolaiskansaa, eikä kala kuulu perinteiseen ruokavalioon. Kulttuuri on kuitenkin muuttumassa ja viime aikoina kaupungeissa on alettu enenevässä määrin käyttämään kalaa ravintona. Somalian hallinnossa on lisäksi kalastusministeriö, joka pyrkii kehittämään maan kalastusteollisuutta, jotta maan rannikkovesien resurssit tulisivat hyödynnettyä tehokkaammin ja strategisesti kestäväällä tavalla.³⁰¹

Tarkkoja työttömyystilastoja ei ole saatavilla, mutta sen arvioidaan olevan korkea. Myös nuorisotyöttömyys on korkealla tasolla. Somalian tilastokeskus aloitti hiljattain toimintansa, mutta tässä vaiheessa tilastot ovat kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan enemmän tai vähemmän hyviä arvauksia aihepiiristä ja sisällöstä riippumatta.³⁰²

²⁸⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁹⁰ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁹¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁹² Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

²⁹³ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁹⁴ UNHCR 3.3.2020.

²⁹⁵ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

²⁹⁶ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

²⁹⁷ UNHCR 3.3.2020.

²⁹⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

²⁹⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁰⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁰¹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁰² Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

Mogadishun vilkas diasporarahoitteinen jälleenrakennus³⁰³ tarjoaa työtilaisuuksia rakennuksilla esimerkiksi kantajana. Työvoimaa on kuitenkin paljon tarjolla, eikä työstä rakennuksilla makseta paljon. Palkka voi olla n. 100 US\$ kuukaudessa.³⁰⁴ Lisäksi rakennustyöhön liittyy valtaväestön keskuudessa kielteisiä asenteita, eikä sitä haluta tehdä. Useimmiten rakennuksilla työskentelee marginaaliryhmiin kuuluvia ihmisiä.³⁰⁵

Mogadishun satama tarjoaa jonkin verran työtilaisuuksia. Kansalaisjärjestöt ja Somalian hallinto työllistävät vähän ihmisiä, turvallisuusjoukot kuten poliisi ja armeija hieman enemmän. Monet hankkivat elantonsa pienimuotoisella myyntityöllä toreilla, tai työskentelemällä ravintoloissa ja teekuppiloissa.³⁰⁶ Tarjoilijan työ on kuitenkin vähän arvostettu ammatti, jota useimmat eivät halua tehdä.³⁰⁷

Paremman työpaikan saamiseen vaikuttaa ensi sijassa henkilökohtaiset suhteet ja klaaniverkosto.³⁰⁸ Erittäin haluttuja työpaikkoja ovat kansainväliset järjestöt. Kansainvälisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan heidän organisaatiossaan avoimena olevaa yksittäistä määräaikaista tehtävää voi hakea muutamia satoja ihmisiä, vaikka järjestö on pieni ja suhteellisen tuntematon. Hänen mukaansa on oletettavaa, että tunnetumpien ja suurempien järjestöjen avoimiin työpaikkoihin on hakijoita vielä enemmän.³⁰⁹

Halutuimmat työpaikat on usein miehitetty diasporasta tulevilla henkilöillä, joilla on hyvien suhteiden lisäksi länsimaissa hankittu parempi koulutus. Heillä on myös hyvä kielitaito, he ymmärtävät paikallisen kulttuurin ja ovat kenties olleet vastaavassa työssä diasporassa.³¹⁰ Somaliassa eläneen ja siellä heikkolaatuista koulutusta saaneen on vaikea kilpailla harvoista työpaikoista heidän kanssaan,³¹¹ mikä on ruokkinut katkeruutta somaliyhteisön sisällä.³¹²

Kova kilpailu työmarkkinoilla asettaa naiset alttiiksi seksuaaliselle häirinnälle. Somaliassa toimivan kehitysjärjestön edustajan mukaan Somalian hallinnossa ja yksityisellä sektorilla rekrytoinnista vastaavat miehet pyytävät nykyisin aiempaa avoimemmin seksuaalisia palveluita vastineeksi työpaikasta. Naisilla on heikot mahdollisuudet valittaa miesten väärinkäytöksistä, koska miehet ovat usein omien klaaniensa suojelemia. Ja jos nainen valittaa saamastaan kohtelusta, hän menettää varmuudella työpaikkansa. Niinpä moni joutuu sietämään seksuaalista hyväksikäyttöä voidakseen elättää perheensä.³¹³

Maan sisällä siirtymään joutuneiden mahdollisuudet ansaita elantoa on huono. Paikallisyhteisöihin kuulumattomina heillä ei ole verkostoja, jotka auttaisivat työpaikan löytämisessä.³¹⁴ He voivat mahdollisesti saada työtä rakennuksilta³¹⁵ tai päivätyöläisenä.³¹⁶ Leireillä asuvat naiset voivat saada työtä kotiapulaisena, siivoajana tai vaatteiden pesijöinä. Heidän kohtelunsa ja työstä saaman korvauksen suuruus riippuu kuitenkin täysin heidät

³⁰³ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³⁰⁴ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁰⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁰⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁰⁷ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁰⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁰⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³¹⁰ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³¹¹ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³¹² Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³¹³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³¹⁴ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³¹⁵ UNHCR 3.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³¹⁶ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

työllistäneen henkilön harkinnasta. On mahdollista, ettei kotiapulaiseksi palkattu saa tehdystä työstä palkkaa lainkaan.³¹⁷ Naiset voivat myös myydä torilla hedelmiä, mistä he ansaitsevat enimmillään yleensä 1 – 2 US\$ päivässä.³¹⁸ Kaupunkiin muuttaa jatkuvasti uutta väkeä maan muista osista ja kova kilpailu työstä luo jännitteitä kantaväestön ja maan sisällä siirtymään joutuneiden välillä.³¹⁹

Diasporan rahalähetyksillä on merkittävä vaikutus maan taloudessa. Sukulaisten lähettämät rahat ovat monen perheen selviämisen kannalta välttämättömyys ja koko Somalian kansantalous pyörii vahvasti sen varassa. Jokaisella perheellä on ulkomailla joku, joka lähettää rahaa. Jos rahalähetykset Somaliaan loppuisivat, olisi maan taloudellinen tilanne hyvin erilainen.³²⁰

4.1 Maan sisällä siirtymään joutuneet

Humanitaaristen olosuhteiden näkökulmasta kaikkein huonoimmassa asemassa Mogadishussa ovat maan sisällä siirtymään joutuneet ihmiset, jotka ovat tulleet pääkaupunkiin esimerkiksi sääolosuhteiden, yleisen epävakauden, al-Shabaabin toiminnasta johtuvan turvattomuuden tai maatalouden satoja tuhoavien heinäsiirkkaparvien pakottamina.³²¹ Arviot heidän lukumäärästään pääkaupunkialueella vaihtelevat. UNHCR:n mukaan heitä on kaupungin alueella sijaitsevissa 145 IDP³²²-leireissä kaikkiaan 497 000.³²³ Kansainvälisen järjestön johtajan mukaan heidän lukumääränsä on n. 750 000.³²⁴ Somalialaisen kansalaisjärjestön edustaja arvioi heitä olevan 900 000.³²⁵

Maan sisällä siirtymään joutuneet ovat lähtöisin maan kaikista osista³²⁶, mutta valtaosa on tullut pääkaupunkiin lähellä sijaitsevasta Lower Shabellen maakunnasta.³²⁷ Alkuvuoden 2020 aikana ihmisiä on saapunut pääkaupunkiin erityisesti Middle ja Lower Shabelle maakunnista, missä turvattomuus on lisääntynyt alueella kiihtyneiden taisteluiden seurauksena.³²⁸

Valtaosa maan sisällä siirtymään joutuneista on asettunut Mogadishun laita-alueella sijaitsevaan Dayniilen kaupunginosaan.³²⁹

Maan sisäinen muuttoliike on lisääntynyt vuodesta 2012 lähtien hyvin nopeasti ja se koskee Mogadishun ohella myös muita suuria kaupunkeja, kuten Kismayoa, Jowharia, Beletweynea ja Garowea.³³⁰ Osa pääkaupunkiin suuntautuvasta muuttoliikkeestä on "tavanomaista"

³¹⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³¹⁸ UNHCR 3.3.2020.

³¹⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³²⁰ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³²¹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³²² *Internally Displaced People*.

³²³ UNHCR 3.3.2020.

³²⁴ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³²⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³²⁶ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³²⁷ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³²⁸ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³²⁹ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³³⁰ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

kaupungistumista.³³¹ Ihmisten oletus on, että he löytävät Mogadishusta helpommin erilaisia palveluita (terveydenhuolto, koulutus- ja muut palvelut) ja taloudellisia mahdollisuuksia, kuin mitä kotiseudulla, missä toistuvat kuivuus- ja tulva-jaksot ovat tehneet paimentolaisuuden ja maatalouden harjoittamisen hyvin haastavaksi.³³²

Kotiseudun jättäminen ja muutto Mogadishuun paremman elämän toivossa voi kuitenkin johtaa vielä huonompiin elinolosuhteisiin. Kotialueella oli mahdollisuus omaehtoiseen elämään ja pienimuotoiseen viljelyyn. Pääkaupunkiin muuttaneelle ei ole tarjolla mitään ja edessä on useimmiten köyhyys ja elämä kurjissa leiriolosuhteissa humanitaarisen avun varassa.³³³ Leireissä voi olla tarjolla joitain palveluita, mutta käytännössä niissä elävien ihmisten elämä pysyy muuttumattomana vuodesta toiseen. Jotkut ovat eläneet pari vuosikymmentä leirissä ilman että he ovat integroituneet ympäröivään yhteiskuntaan. Ja vaikka jotkut haluaisivat palata takaisin kotiseudulle, ei se ilmastonmuutoksen ja vuosien poissaolon jälkeen ole helppoa.³³⁴ Muutto kaupunkiin on useasti pysyvää, koska perinteisten elinkeinojen harjoittaminen vanhalla kotiseudulla on tullut entistä vaikeammaksi.³³⁵ On myös mahdollista, että kotiseudulle jääneen maatilalla on jo joku toinen ottanut haltuunsa.³³⁶ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto järjesti hiljattain erityisen ohjelman, jonka tavoitteena oli auttaa kaupunkiin muuttaneita maanviljelijöitä palaamaan takaisin maaseudulle maata viljelemään. Ohjelmaan osallistuneista kuitenkin vain 18 % palasi.³³⁷

Pääkaupunkialueen valtaklaaneihin kuulumattomina maan sisäisesti siirtymään joutuneiden on vaikea integroitua pääkaupungin yhteisöihin, jolloin he joutuvat asettumaan kaupungissa sijaitseviin leireihin.³³⁸ Ulkopuolisina he ovat vailla oman klaanin turvaa ja suojaa.³³⁹ Niillä, joilla on sukulaisuussuhde ja klaaniyhteys kaupungin valtaklaaneihin, integroituminen kaupunkiyhteisöön on selvästi helpompaa. Sopeutumista uuteen asuinympäristöön voi toisinaan helpottaa maan sisällä siirtymään joutuneiden erityiset taidot, joille alueen valtaväestöllä on käyttöä.³⁴⁰

Turvallisuusolosuhteiden osalta maan sisällä siirtymään joutuneet ovat haavoittuvassa asemassa. Leireissä ja maanteiden varsilla sijaitsevilla majoissa he ovat vaarassa joutua erilaisten oikeudenloukkausten ja al-Shabaabin tekemien pommi-iskujen vaikutuspiiriin. Aseelliset joukot, kuten hallituksen sotilaat, AMISOM ja al-Shabaab ovat syyllistyneet naisiin ja tyttöihin kohdistuvaan seksuaaliseen väkivaltaan ja ryöstelyyn. Ryöstelyn yhteydessä mahdollisesti käytetyn väkivallan seurauksena ihmisiä on vammautunut ja saanut surmansa.³⁴¹ Leireissä asuvilla ei ole mahdollisuutta saada oikeussuojaa, eikä leireillä tai niiden läheisyydessä ole poliisia, johon voisi hätätilanteessa turvautua.³⁴² Kaupungin laidoilla ja

³³¹ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³³² Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³³³ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³³⁴ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³³⁵ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³³⁶ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³³⁷ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³³⁸ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³³⁹ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³⁴⁰ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁴¹ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁴² Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

ulkopuolella sijaitsevien leirien osalta tilanne on turvallisuusolosuhteiden osalta pahin. Kaupungin sisällä turvaa on jonkin verran enemmän, mutta ei kuitenkaan riittävästi.³⁴³

Maan sisällä siirtymään joutuneiden leirien elinolosuhteet ovat yleisesti ottaen karut.³⁴⁴ Niistä puuttuvat usein elämisen perusvälttämättömyydet, kuten esimerkiksi käymälät.³⁴⁵ Olosuhteet leireillä vaihtelevat paljon sen mukaan, kuinka uusi leiri on. Pidempään toiminnassa olleet leirit ovat järjestäytyneempiä ja niissä on tarjolla joitain peruspalveluita. Vakiintuneilla leireillä saattaa olla UNHCR:n tai jonkun muun järjestön lahjoittamat muovisuojat majoihin, leireihin toimitetaan vettä säiliöautoilla ja niissä on yleensä perustason saniteetti-, terveys- ja koulutuspalveluita. Hiljattain pääkaupunkiin saapuneet voivat joutua majoittumaan täysin alkeellisiin olosuhteisiin.³⁴⁶ Leireillä asuvat voivat hakea terveydenhoidon palveluita Mogadishun muutamista julkisista sairaaloista, joista suurin on turkkilaisten ylläpitämä. Ellei leireillä asuvilla ole varaa sairaalan vaatimaan konsultointimaksuun, voidaan heidät hoitaa ilman maksua. Vaihtoehtoisesti he voivat hyödyntää YK:n järjestöjen ylläpitämiä terveyspalveluita.³⁴⁷

Maan sisällä siirtymään joutuneiden sosioekonominen asema on huono. Köyhyys on yleistä, heillä ei ole mahdollisuutta omistaa maata, eikä heillä useinkaan ole riittävästi ravintoa tai suojaa.³⁴⁸ Heillä ei käytännössä ole mitään omaisuutta ja he joutuvat elämään heille annettujen avustusten varassa.³⁴⁹

Leireillä jaettujen avustusten koko ei ole suuri. Merkittävä osa sisäisesti siirtymään joutuneille tarkoitettua kansainvälisestä avusta katoaa leirejä kontrolloivien valtaklaanien taskuihin.³⁵⁰ Kansainvälinen apu kanavoituu leirien asukkaille useimmiten paikallisen valtaklaanin perustaman kansalaisjärjestön ja leiriä hoitavan "portinvartijan" käsien kautta.³⁵¹ Niille leirien ylläpitäminen on kannattavaa liiketoimintaa,³⁵² sillä ne ottavat avustuksesta "omat kulunsa".³⁵³ Leirejä ylläpitävä portinvartija voi vaatia esimerkiksi leirin asukkaalle annettusta 100 US\$ arvoisesta avustuskupongista 30 US\$ tai peräti puolet. Mikäli leirin asukas vastustelee, voi portinvartija pidättää koko summan, sillä useimmiten avustus tulee portinvartijan klaanin valvonnassa olevalta järjestöltä. Portinvartija voi uhata leirin asukasta myös häätämällä leirialueelta.³⁵⁴

Leirien asukkaat joutuvat elämään jatkuvassa epävarmuudessa, sillä heidät voidaan pakottaa muuttamaan toisaalle, mikäli maanomistaja päättää myydä tai vuokrata leirialueen maat.³⁵⁵ Pääkaupungissa on käynyt toistuvasti niin, että sen jälkeen kun YK on rakentanut leirille perusinfrastruktuuria, kuten käymälöitä ja terveyspalveluita, on maan hinta

³⁴³ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁴⁴ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁴⁵ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁴⁶ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁴⁷ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³⁴⁸ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁴⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁵⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁵¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁵² Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁵³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁵⁴ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁵⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020; Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

noussut kaksin- tai kolminkertaiseksi. Sen jälkeen maanomistaja on häätänyt leirien asukkaat, pitänyt hallussaan sinne pystytetyt rakenteet ja myynyt arvoltaan nousseen maan.³⁵⁶

Periaatteessa leireillä asuvat voivat muiden kaupunkilaisten tavoin liikkua vapaasti kaupungin sisällä.³⁵⁷ Mahdollisuudet siihen ovat käytännössä rajalliset, koska heillä ei useinkaan ole liikkumisessa tarvittavaa henkilöllisyystodistusta. Heillä ei myöskään usein ole varaa maksaa kaupungin sisällä olevilla tarkastuspisteillä vaadittuja maksuja. Summa ei ole välttämättä iso yhdellä tarkastuspisteellä perittäväksi, mutta mennessä tullen maksettaessa se on köyhälle leiriasukkaalle suuri.³⁵⁸

Mogadishun kaduilla asuu paljon katulapsia, eikä kaupungin tai valtion hallinnolla, yksityisillä toimijoilla tai kansalaisjärjestöillä ole asianmukaisia järjestelmiä tai ohjelmia heidän auttamiseksi. Useimmat lapsista tulevat maan muista osista ja osa on vanhempansa menettäneitä orpoja. Kaupungissa on muutamia orpokoteja, mutta käytännössä järjestelmä ei toimi kunnolla. Somalialaisen kulttuurin ja islamin kautta tulevana toimintatapana on perinteisesti ollut se, että sukulaiset hoitavat orvoiksi jääneet lapset. Mutta monet perheet heittävät heidän hoitoon päätyneet sukulaislapset kadulle heidän täyttäessä 7 – 8 -vuotta. Katulapseksi joutuminen on usein erityisesti poikien kohtalona. Kaduilla monet lapsista yrittävät hankkia elantoa kengänkiillottajina tai autoja pesemällä. Katuelämä on karua ja monet kaduilla elävistä lapsista haistelevat liimaa. Al-Shabaabille kaduilla elävät lapset ovat suhteellisen helposti rekrytoitavissa ja järjestön tiedetään käyttäneen heitä hyväkseen pommi-iskujen toteuttamisessa. Lapsille on esimerkiksi maksettu 5 – 10 US\$ magneettipommin kiinnittämisestä haluttuun autoon.³⁵⁹

5 Mogadishun klaanit

Pääkaupunki Mogadishu jakautui 1990-luvun vaihteessa alkaneen sisällissodan aikana klaanipohjaisesti Hawiye/Abgaal- ja Hawiye/Habr Gedir -klaanien kontrolloimiksi vyöhykkeiksi ja Somalian muissa osissa perinteisesti asuneiden klaanien jäsenet siirtyivät turvattomuuden vuoksi kyseisille "kotialueilleen". Pääkaupungin pohjoispuoli ja siellä sijaitsevat kaupunginosat Kaaraan, Yaaqshid, Bondheere ja Bermudan alue, sekä eteläosissa sijaitseva Madinan kaupunginosa olivat Hawiye/Abgaal-klaanin miehittämiä. Muuta osaa kaupungin keskustasta ja eteläosista kontrolloi Hawiye/Habr Gedir.³⁶⁰

Mogadishulaisen professori Yahya Amirin mukaan sisällissodan aikaisella klaaniasetelmalla on vaikutusta edelleen tänä päivänä. Abgaalit, joita on hänen mukaan pidetty pääkaupungin alkuperäisinä asukkaina ja maanomistajina, ovat edelleen vahvassa asemassa pääkaupungissa. Sen alaklaaneihin kuuluvia asuu kaupungin kaikissa osissa. Kaaraanin kaupunginosa asukkaista valtaosa on abgaaleja, sillä se rajautuu abgaalien maana pidettyyn Middle Shabellen maakuntaan. Hawiye/Habr Gedir -klaaniin kuuluvat ovat asettuneet pääosin niihin kaupunginosiin, jotka olivat klaanin miehittämiä sisällissodan

³⁵⁶ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³⁵⁷ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁵⁸ Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.

³⁵⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁶⁰ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

aikana.³⁶¹ Kansainvälisen järjestön edustajan mukaan Daynilen alue on Hawiye/Murusade -klaanin vahvaa tukialuetta.³⁶²

Abgaal- ja Habr Gedir -klaanien vahvasta asemasta huolimatta kaupungissa asuu ihmisiä kaikista somalialaisista klaaneista.³⁶³ Useimmissa kaupunginosissa väestön klaanitausta on moninainen ja ihmisiä on monista eri yhteisöistä.³⁶⁴ Kaupungin vanhaa osaa, so. Hamar Weyneä, Bondherea, Shibistä, Shingania, Abdi Azizia ja Hamar Jajabia pidetään erityisesti muita kaupunginosia kosmopoliittisempänä.³⁶⁵ Niin sanotut marginaaliryhmät³⁶⁶ asuvat pääasiassa Wadajirin, Hamar Jajabin, Hamar Weynen, Dharkenleyn, Madinan, Bondheeren, Shibisn ja Shinganin kaupunginosissa.³⁶⁷ Bondheren ja Wabarin kaupunginosien asukkaista useimmat ovat bantuja.³⁶⁸

Ihmiset pystyvät periaatteessa liikkumaan vapaasti pääkaupungin sisällä klaanitaustasta riippumatta, eikä klaaniperusteisia liikkumisrajoitteita ole.³⁶⁹ Tämä koskee myös somalialaisiin marginaaliryhmiin kuuluvia ihmisiä.³⁷⁰ Somalialaisen kansalaisjärjestöverkoston edustajan mukaan Mogadishu on vapaa klaanirajoitteista ja siellä mikä tahansa on mahdollista kenelle tahansa klaanitaustasta riippumatta. Ne, joilla on varaa, voivat ostaa ja asettua kaupungin parhaimmille alueille, vaikka eivät kuulukaan pääkaupungin valtaklaaneihin.³⁷¹ Kuka tahansa voi ostaa myös esimerkiksi maata tai ajoneuvon,³⁷² ja ihmiset ovat vapaita ryhtymään esimerkiksi liiketoimintaan.³⁷³ Joillain toimialoilla markkinoita dominoivat toimijat eivät kuitenkaan salli uusia kilpailijoita markkinoille, varsinkaan jos kilpailijat kuuluvat somalialaisiin marginaaliklaaneihin.³⁷⁴

Yleisesti ottaen ystävyys- ja klaaniverkostot ovat erittäin tärkeitä Mogadishussa.³⁷⁵ Klaaniverkoston merkitys korostuu, jos haluaa perustaa ison yrityksen tai harjoittaa merkittävämpää liiketoimintaa.³⁷⁶ Esimerkiksi Mogadishun ulkopuolelta tuleva liikemies tarvitsee paikallisia verkostoja voidakseen laajentaa toimintaansa pääkaupunkiin.³⁷⁷ Myös liiketoiminta YK:n järjestöjen tai liittovaltion hallinnon kanssa edellyttää joskus poliittisia

³⁶¹ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁶² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁶³ UNHCR 3.3.2020.

³⁶⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁶⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

³⁶⁶ Tarkemmin marginaaliryhmistä ja niiden asemasta pääkaupungissa seuraavassa kappaleessa.

³⁶⁷ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁶⁸ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁶⁹ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020; Professori Yahya Amir 1.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020; UNHCR 3.3.2020.

³⁷⁰ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁷¹ UNHCR 3.3.2020.

³⁷² Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁷³ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020; UNHCR 3.3.2020; Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁷⁴ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁷⁵ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

³⁷⁶ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁷⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

verkostoja, ja tällöin apua voi olla tutusta ministeristä tai parlamenttiedustajasta. Pienmuotoisen tai keski-suuren liiketoiminnan aloittamiseen ei tarvita verkostoa.³⁷⁸

Monet pääkaupungin valtaklaaneihin kuulumattomat ja pääkaupungista sisällissodan alussa paenneet joutuivat jättämään omaisuutensa taakseen. Turvallisuusolosuhteiden parannutta ovat jotkut takaisinpalanneista vaatineet omaisuuttaan takaisin. Se on kuitenkin vaikeaa ilman kontakteja johonkin pääkaupungin valtaklaaneista. Jotkut niistä, joilla on hyvät verkostot ja jotka ovat saaneet paikallisyhteisöstä tukea vaatimukselleen, ovat onnistuneet omaisuutensa palauttamisessa. Joillekin verkostoitumattomille omaisuuden palautusprosessi on johtanut hengenmenetykseen.³⁷⁹

Vaikka ihmiset voivat asettua vapaasti asumaan mihin tahansa osaan kaupunkia, vaikuttaa klaanitausta siihen, missä yksittäisen ihmisen on suhteellisesti ottaen turvallisinta asua. Kaupungin asukkaat pyrkivät pääsääntöisesti hakeutumaan oman yhteisön asuttamalle alueelle.³⁸⁰ Jos esimerkiksi Abgaal-alaklaanien välillä tapahtuu pääkaupungissa väkivallanteko, voidaan teko kostaa syylliseksi tiedetyn klaanin jäsenelle. Tekoon syyllistyneen henkilön kanssa samaan klaanin kuuluvan on näin ollen vaarallista liikkua siinä kaupunginosassa, missä uhrin klaanin edustus on vahva. Turvallisinta on pysyä oman yhteisön keskuudessa.³⁸¹

Klaanitaustalla on suuri merkitys myös pääkaupungin hallinnossa ja vallankäytössä. Kaupunginosien hallinnosta vastaa useimmiten kunkin alueen valtaklaani.³⁸² Tällöin korostuu Hawiye/Abgaal- ja Hawiye/Habr Gedir-klanien asema. Vaikka pääkaupungissa asuu merkittävä määrä bantuväestöä, ei heillä ole vaikutusvaltaisia asemia kaupungin tai sen osien hallinnossa.³⁸³ Joissain kaupunginosissa paikallista hallintoa johtaa Darood-, Hawiye/Hawadle- tai Hawiye/Murusade-klanin kuuluva henkilö,³⁸⁴ ja Hamar Weynen kaupunginosan hallinnon johdossa on rerhamar/benadir-vähemmistöryhmään kuuluva henkilö. Heidän asemansa ei kuitenkaan ole vahva Abgaal- ja Habr Gedir -klanien dominoivan aseman johdosta.³⁸⁵

Pääkaupungissa asuu mm. eri klaaneihin kuuluvia poliitikkoja ja parlamenttiedustajia, eikä heidän klaanitaustansa aseta heidän oleskelulleen rajoitteita. He joutuvat kuitenkin majoittumaan pääkaupungin hotelleihin ja pitämään tarkkaa huolta omista turvajärjestelyistään. Tämä ei kuitenkaan johdu heidän klaanitaustastaan. He voivat olla al-Shabaabin iskujen kohteena, koska he työskentelevät hallituksen puolella. Heihin voi kohdistua poliittisista syistä aiheutuvia oikeudenloukkauksia myös hallituksen taholta.³⁸⁶

Klaanidynamiikan merkitys on palaamassa vahvempaan rooliin politiikassa, millä on vaikutusta myös Mogadishussa. Klaanistruktuuri on vuosien ajan jäsentänyt merkittävässä määrin Somalian hallintoa, ja ministeriöt ja muu hallinto on jaettu klaanien kesken niin että jokainen on saanut osuutensa.³⁸⁷ Tällä hetkellä Mogadishun valtaklaaneihin lukeutuva Hawiye/Abgaal kokee joutuneensa marginaaliin presidentti Farmajon johtaman politiikan

³⁷⁸ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

³⁷⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

³⁸⁰ Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.

³⁸¹ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁸² UNHCR 3.3.2020.

³⁸³ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁸⁴ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁸⁵ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁸⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁸⁷ UNHCR 3.3.2020.

seurauksena. Presidentti Farmajo kuuluu samaan Darood/Marehan -klaaniin kuin vuonna 1991 vallasta syösty sotilasjohtaja Siad Barre, ja klaanitaustan väitetään heijastuvan presidentin harjoittamassa politiikassa. Myös Mogadishun asema Somalian liittovaltion rakenteessa kytkeytyy klaanikysymykseen. Hawiye/Abgaal -klaani katsoo, että sillä on pitkälti omistajanoikeus olla päättämässä siitä, mikä pääkaupungin asema tulee olemaan Somalian liittovaltiossa: onko sillä paikallishallinnon status, muodostaako se oman osavaltionsa vai onko sillä pääkaupungin asema.³⁸⁸

5.1 Marginaaliryhmien asema

Somalialaisiin marginaaliryhmiin, kuten bantuihin, tumaleihin, rerhamar/benadireihin ja madhibaneihin kuuluvien syrjintä ja rasismi on yleistä Somaliassa ja se on jatkunut pitkään.³⁸⁹ Heidän asemansa on yleisesti ottaen huono.³⁹⁰ Käytännössä heidät on erotettu ja suljettu muun yhteiskunnan ulkopuolelle, missä he elävät vailla samoja mahdollisuuksia ja oikeuksia, kuin mitä valtaklaaneihin kuuluvilla on. Käytännössä valtaklaaneihin kuuluvat voivat tehdä marginaaliryhmiin kuuluville mitä tahtovat, eikä kukaan välitä.³⁹¹

Syrjinnän taustalla on mm. valtaklaaneista poikkeava ulkonäkö³⁹² sekä joidenkin ryhmien osalta epäislamilainen ruokavalio.³⁹³

Marginaaliryhmistä suurin on bantut, jotka tunnetaan myös nimellä *jareerweyne*. Se on yhteisönä suurempi kuin mikään valtaklaaniperheistä ja heitä asuu kaikissa Somalian etelä- ja keskiosien 9 maakunnassa.³⁹⁴ Toiseksi suurin marginaaliryhmä Mogadishussa on rerhamar/benadirit.³⁹⁵ Tumalit ovat Mogadishussa pieni ryhmä ja heitä asuu kaupungissa vain muutamia satoja.³⁹⁶

Pääkaupungissa marginaaliryhmiin kuuluvia asuu monissa kaupunginosissa.³⁹⁷ Enemmistö heistä on asettunut Wadajirin, Hamar Jajabin, Hamar Weynen, Dharkenelyn, Madinan, Bondheereen, Shibisin ja Shinganin kaupunginosissa.³⁹⁸ Bondheren ja Wabarin kaupunginosien väestöstä useimmat ovat bantuja. Rer Hamar/benadir-marginaaliryhmään kuuluvat asuivat alun perin Hamar Weynen, Hamar Jajabin ja Shinganin kaupunginosissa. Useimmat heistä ovat muuttaneet kuitenkin vuosien varrella Mombasaan. Vähäinen määrä asuu kuitenkin edelleen em. kaupunginosissa.³⁹⁹

Enemmistö marginaaliryhmiin kuuluvista joutuu elämään maan sisällä siirtymään joutuneiden leireissä vähillä resursseilla, työttöminä, muusta yhteiskunnasta syrjäytyneinä ja vailla mitään

³⁸⁸ Somalialainen tutkija 4.3.2020.

³⁸⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁹⁰ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

³⁹¹ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹³ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹⁴ Hiraan, Middle Shabelle, Lower Shabelle, Benadir, Bay, Bakool, Lower Jubba, Middle Jubba ja Gedo.

³⁹⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

³⁹⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹⁸ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

³⁹⁹ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

oikeuksia.⁴⁰⁰ Somalialaisen kansalaisjärjestön edustajan arvion mukaan Mogadishun alueen IDP-leireillä asuvista 900 000 maan sisällä siirtymään joutuneesta noin 700 000 on bantuja.⁴⁰¹

Marginaaliryhmiin kuuluvat ovat joutuneet kärsimään useiden vuosien ajan monella tavalla.⁴⁰² Heitä tapetaan, pahoinpidellään ja pidätetään perusteettomasti ilman että kukaan puuttuisi tai auttaisi heitä. Somalialaisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan vain pari päivää ennen hänen haastatteluaan kaksi marginaaliryhmän jäsentä ammuttiin kuoliaksi kotinsa edessä Madinan kaupunginosassa. Tekijästä ei ole tietoa.⁴⁰³

Valtaosalla marginaaliryhmiin kuuluvista ei ole mahdollisuutta oikeussuojaan,⁴⁰⁴ eikä heillä ole saatavilla oikeudellista tukea, mikäli heitä syytetään rikoksista. Heillä ei myöskään ole pääsyä tai mahdollisuutta hakea oikeutta ja hyvitystä kokemuinsa oikeudenloukkauksiin perinteisen somalialaisen xeer-oikeudenkäyttäjärjestelmän kautta. Xeer-järjestelmän mukainen neuvottelumahdollisuus on vain voimiltaan tasaveroisilla valtaklaaneilla, jotka voivat kostaa heihin kohdistuneen oikeudenloukkauksen. Marginaaliryhmät ovat aseistautumattomia, eikä heillä ole kapasiteettia puolustaa itseään tai kostaa kokemaansa väkivallantekoa. Heille ainoa mahdollisuus saada hyvitystä kokemilleen väärinkäytöksille on se, että oikeudenloukkaukseen syylistynyt klaani myöntää tehneensä väärin ja pyytää anteeksi. Sellaista tapahtuu harvoin.⁴⁰⁵

Toimittajat eivät kirjoita juttuja marginaaliryhmiin kuuluvien tilanteesta, tai heihin valtaklaanien taholta kohdistuneista oikeudenloukkauksista. He keskittyvät raporteissaan käsittelemään valtaklaaneja ja niihin liittyviä asioita.⁴⁰⁶ Marginaaliryhmiin kohdistuvasta syrjinnästä ei juuri puhuta Somaliassa, koska sitä ei pidetä vallassa olevien klaanien näkökulmasta ongelmana.⁴⁰⁷

Marginaaliryhmillä ei ole samoja taloudellisia voimavaroja ja mahdollisuuksia kuin muilla.⁴⁰⁸ Heidän on vaikea hankkia ja omistaa maata. Jos kyseiseen ryhmään kuuluva ostaa maata tänään, voi maan myynyt henkilö kyseenalaistaa tehdyn kaupan huomenna. Ellei maata ostaneella ole hyviä suhteita ja tukea joltain paikalliseen vahvaan klaaniin kuulualta, on hänen vaikea puolustaa oikeuttaan ostamaansa maa-alueeseen tai saada rahojaan takaisin.⁴⁰⁹

Marginaaliryhmillä on alhainen koulutustaso.⁴¹⁰ Esimerkiksi bantuväestöstä useimmat eivät ole koskaan käyneet koulua.⁴¹¹ Marginaaliryhmään kuuluvia syrjitään työmarkkinoilla. Heillä ei ole juuri mahdollisuuksia saada työtä, vaikka he olisivat koulutettuja ja heillä olisi korkeakoulututkinto.⁴¹² Somaliassa toimivan kehitysjärjestön edustajan mukaan työnantaja on joissain tapauksissa avoimesti myöntänyt, että vaadittavan koulutustason omaava henkilö ei

⁴⁰⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁴⁰¹ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴⁰² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁰³ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴⁰⁴ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020; Somalialainen tutkija 4.3.2020.

⁴⁰⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴⁰⁶ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴⁰⁷ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴⁰⁸ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁴⁰⁹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴¹⁰ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁴¹¹ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴¹² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

voi saada avoimena olevaa työpaikkaa bantutaustansa vuoksi. Useat banturyhmään kuuluvista vanhemmista jättävätkin lapsensa kouluttamatta, koska koulutuksesta ei ole käytännössä mitään hyötyä. Miksi maksaa koulutuksesta, koska sitä vastaavaa työtä ei kuitenkaan voi saada.⁴¹³

Useimmiten marginaaliryhmiin kuuluvat työskentelevät vähäpätöisissä ja ruumiillisissa töissä, kuten esimerkiksi rakennuksilla. Somalialaisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan marginaaliryhmiin kuuluvien joukossa on 5000 naista, joilla on korkeakoulututkinto. Heistä vain osa on saanut työtä, ja sekin siivousta kaupoissa ja yrityksissä. Heillä ei ole mahdollisuuksia työllistyä Somalian hallintoon tai kansainvälisiin järjestöihin.⁴¹⁴

Rerhamar/benadirit ovat perinteisesti ansainneet elantonsa liike-elämässä ja jotkut heistä ovat menestyneet ja onnistuneet vaurastumaan. Useimmat heistä ovat kuitenkin lähteneet Mombasaan ja siirtäneet myös yritystoimintansa sinne.⁴¹⁵

Vaikka marginaaliryhmien lukumäärä pääkaupungissa on merkittävä, ei heillä ole vaikutusvaltaisia asemia kaupungin tai sen osien hallinnossa.⁴¹⁶ Hamar Weynen kaupunginosan hallintojohtajana toimii rerhamar/benaidireihin kuuluva henkilö, mutta hänen asemansa on heikko ja alisteinen pääkaupungin valtaklaaneille.⁴¹⁷

Valtakunnan tasolla marginaaliryhmillä on 4,5 -järjestelmän mukaisesti asema Somalian hallituksessa, mutta heillä ei ole hallussaan ns. vahvoja ministeriöitä.⁴¹⁸ Heillä ei ole edustajia muissa korkeissa poliittisissa viroissa⁴¹⁹ tai maan hallinnossa⁴²⁰. Käytännössä marginaaliryhmiin kuuluvat on jätetty täysin maan hallinnon kehittämisen ulkopuolelle, vaille mahdollisuuksia osallistua ja vaikuttaa virallisissa instituutioissa. Heidän edustajiaan ei kutsuta kokouksiin, missä tehdään yhteiskuntaa koskevia tärkeitä päätöksiä. Korkeintaan heitä on informoitu niistä ratkaisuista ja päätöksistä, joita muut ovat tehneet.⁴²¹

Marginaaliryhmien mahdollisuus värväytyä Somalian turvallisuusjoukkoihin on heikko,⁴²² eikä turvallisuusjoukkojen korkeissa asemissa ole marginaaliryhmiin kuuluvia.⁴²³ Turvallisuusjoukot koostuvat tällä hetkellä pääosin Hawiye/Abgaal- ja Hawiye/Hab Gedir -klaaniin kuuluvista. Somalian hallinto ei halua aseistaa suuressa määrin marginaaliryhmiin kuuluvia, koska ne voisivat haastaa valtaklaanien aseman.⁴²⁴

Marginaaliryhmiin kuuluvien naisten asema on epätoivoinen ja heidän on vaikea saada suojaa heihin kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta. Mogadishussa naisiin kohdistuvan väkivallan uhreista 80 % kuuluu marginaaliryhmiin, jotka useimmiten asuvat maan sisällä siirtymään joutuneiden leirissä. Marginaaliryhmiin kuuluvat naiset ovat usein seksuaalisen väkivallan ja muun väkivallan kohteena. Somalialaisen kansalaisjärjestön edustajan mukaan

⁴¹³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴¹⁴ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴¹⁵ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁴¹⁶ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁴¹⁷ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴¹⁸ Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.

⁴¹⁹ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴²⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴²¹ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴²² Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴²³ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁴²⁴ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

marginaaliryhmien naisiin kohdistui helmikuun 2020 aikana Mogadishussa yli 30 vakavaa väkivallantekoa.⁴²⁵

Marginaaliryhmiin ja valtaklaaneihin kuuluvien seka-avioliittoihin suhtaudutaan kielteisesti.⁴²⁶ Vallitseva kulttuuri ei hyväksy seka-avioliittoa, eikä valtaklaanien keskuudessa ole halua avioitua marginaaliryhmään kuuluvan kanssa. Viime vuonna Mogadishussa herätti laajalti huomiota tapaus, missä bantutaustainen mies avioitui valtaklaaniin kuuluvan naisen kanssa. Morsiamen perhe ei hyväksynyt avioliittoa, ja yrittäessään selvittää minne aviopari oli paennut, he surmasivat sulhasen sedän. Aviopari ja heidän lapset elävät edelleen piilossa mahdollisen kostoiskun vuoksi.⁴²⁷

Vaikka seka-avioliittoihin suhtaudutaan yleisesti ottaen kielteisesti, ovat jotkut rerhamar/benadireihin kuuluvista naisista avioituneet valtaklaaniin kuuluvan miehen kanssa, jotta saisivat suojelua itselleen ja perheelleen. Käytäntö tunnetaan Somaliassa termillä "black cat".⁴²⁸

Useat banturyhmät ovat puolestaan liittoutuneet paikallisten valtaklaanien kanssa suojautuakseen epävakaudelta ja heihin kohdistuvilta oikeudenloukkauksilta.⁴²⁹

Marginaaliryhmiin kuuluvilla on mahdollisuus hankkia tarvittavia palveluita, mikäli heillä on rahaa maksaa niistä. Lisäksi joitain terveystalveluita on saatavilla avustusjärjestöjen kautta. Esimerkiksi odottava äiti voi halutessaan saa apua synnytyksessä. Marginaaliryhmien lapset voivat käydä koulua, mutta tavallisissa kouluissa he tulevat pääsääntöisesti taustansa vuoksi kiusatuiksi. Lapsen erilaisuudesta, kuten esimerkiksi poikkeavasta ihonväristä tai vammaisuudesta johtuva kiusaaminen on yleistä Somaliassa.⁴³⁰

Marginaaliryhmien tilanne on muuttumassa hitaasti parempaan suuntaa. Esimerkiksi bantut ovat nostaneet omaa profiiliaan ja alkaneet aktiivisemmin vastustaa heihin kohdistuvaa syrjintää ja epäoikeudenmukaisuutta. Bantut ovat enenevässä määrin kouluttautuneet ja monet ovat onnistuneet saavuttamaan paremman yhteiskunnallisen aseman. Muutoksia kulttuurissa ja ajattelussa on jo havaittavissa ja asenteet ovat muuttumassa parempaan suuntaan. Nuoremman sukupolven ajattelussa klaanitaustalla ei ole enää yhtä vahva merkitys kuin vanhemman väestön keskuudessa.⁴³¹

6 Somaliasta lähteminen

Somalian kansalaiselle passin saaminen sujuu yleensä ongelmitta. Mogadishussa sen saaminen kestää jotain viikkoja, jos henkilön asiat ovat muuten kunnossa.⁴³² Passit valmistaa Somalian hallitus ja se maksaa 90 – 100 US\$. Passin saamiseksi edellytetään syntymätodistus,

⁴²⁵ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴²⁶ Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.

⁴²⁷ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴²⁸ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁴²⁹ Professori Yahya Amir 1.3.2020.

⁴³⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴³¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴³² Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

sekä henkilötodistukset vanhemmista. Niiden hankkiminen maksaa 50 US\$. Passin myöntämisen yhteydessä hakijalle luovutetaan samalla henkilökortti.⁴³³

Somalian passia on vaikea ostaa "pimeiltä markkinoilta" väärällä identiteetillä, koska passi on digitaalinen. Passien saajien tiedot on keskitetty tietokantaan, josta on yhteys kaikkiin passeja myöntäviin pisteisiin, ja lisäksi jokaisesta henkilöstä on otettu biotunniste. Prosessi on kuitenkin altis väärinkäytöksille laajalle levinneen korruption vuoksi. Syntymätodistus on mahdollista ostaa väärillä tiedoilla, jolloin myös passin tiedot ovat virheelliset.⁴³⁴

Somalian passin ongelmana on sen kelpoisuutta koskevat rajoitukset. Monet maat eivät edelleenkään hyväksy tavallista Somalian passia matkustusasiakirjaksi. Passilla on päässyt matkustamaan yksittäisiin Schengen-maihin tapauskohtaisesti, mikäli matkan syy on ollut perusteltu.⁴³⁵ Tavallista passia koskevista rajoituksista johtuen ne, joilla on siihen mahdollisuus, pyrkivät hankkimaan Somalian diplomaattipassin, mikä kelpaa matkustusasiakirjaksi huomattavasti useammassa maassa. Käytännössä kaikilla hallituksen virkailijoilla on diplomaattipassi.⁴³⁶

Somaliassa vallitsevien olosuhteiden seurauksena monet yrittävät lähteä maasta ja tavoitella parempaa ja turvallisempaa elämää ulkomailla.⁴³⁷ Jotkut haluavat lähteä saadakseen toisen maan kansalaisuuden, koska se mahdollistaa usein pääsyn hyviin asemiin ja resursseihin Somaliassa. Mogadishulaisen professorin mukaan ulkomaille lähteneet palaavat myöhemmin johtajiksi Somaliaan. Esimerkiksi merkittävällä osalla somalialaisista poliitikoista on kaksi passia.⁴³⁸

Somaliasta lähtevillä henkilöillä on yleensä olemassa kohdevaltiossa verkostoa, joka auttaa sopeutumaan uusiin olosuhteisiin. Somalian olosuhteiden toivottomuus ja näköalattomuus madaltavat kuitenkin kynnystä lähteä myös ilman verkostoa.⁴³⁹

Somaliasta Eurooppaan lähteminen laittomien verkostojen avulla on kallista.⁴⁴⁰ Pelkästään siirtyminen Somaliasta Etiopiaan maksaa, eikä köyhemmillä ole varaa maksaa ihmiskuljettajille. Matkan maksamiseksi köyhä perhe ja suku joutuvat usein myymään kameleitaan ja muuta hallussa olevaa omaisuuttaan.⁴⁴¹ Ihmiskuljettajien järjestämä matka Italiaan maksaa n. 10 000 – 12 000 US\$.⁴⁴² Adenin lahden ylitys Bosassosta Jemeniin tai Välimeren ylitys Libyasta Eurooppaan maksaa 3 000 US\$.⁴⁴³

Ihmiskuljettajat ovat hyvin verkostoituneet ja ne toimivat yhteistyössä keskenään. Salakuljettajilla on ihmisiä kaikkialla Somaliasta Libyaan vievän reitin varrella. Heistä yksi saattaa matkustajan Somaliasta ulos ja luovuttaa toiselle jossain vaiheessa matkaa.⁴⁴⁴ Salakuljettajalle maksetaan yleensä matkaan lähdetessä alustava summa ja välietapilla

⁴³³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴³⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴³⁵ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴³⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴³⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴³⁸ Professori Yahya Amir 1.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴³⁹ Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴⁴⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁴¹ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁴² Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁴³ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁴⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Libyassa tai Sudanissa salakuljettajat edellyttävät lisää rahaa matkan jatkamiseksi.⁴⁴⁵ He voivat myös kidnapata "asiakkaansa" matkan aikana ja vaatia lisämaksuja.⁴⁴⁶ Salakuljettajat saattavat soittaa matkaan lähteneen omaiselle, ja ellei omainen vastaa puheluun tai suostu esitettyihin vaatimuksiin, voidaan kidnapattua pahoinpidellä tai surmata.⁴⁴⁷ Varsinkin Libyan kautta kulkeva salakuljetusreitti on tunnettu kiristämisestä, väkivallasta, riistosta ja jopa elinten varastamisesta, mikäli salakuljettajien vaatimuksiin ei suostuta.⁴⁴⁸ Ihmissalakuljettajat ovat lähettäneet Somaliassa oleville omaisille videoita, joissa heidän perheenjäsentään pahoinpidellään tai kidutetaan, jolloin kiristyksen kohteeksi joutuneet ovat pakotettuja myymään nopeasti ja alihintaan hallussa olevaa omaisuuttaan. Koska monilla ei ole mitään mitä myydä, joutuvat he pyytämään rahaa omalta lähiyhteisöltä ja klaanilta.⁴⁴⁹

Somaliasta Eurooppaa kohti lähteneet ja Libyaan päätyneet joutuvat toisinaan odottamaan monta kuukautta ennen kuin heille järjestyy matka Välimeren ylittävään alukseen. Tänä aikana Somaliassa olevat omaiset joutuvat lähettämään lisää rahaa venematkaa odottavan vuokraan ja ruokaan, mikä aiheuttaa merkittävän taloudellisen taakan. Erityisen hankala tilanne on niissä tapauksissa, missä matkaan lähteneeltä nuorelta mieheltä on jäänyt Somaliaan vaimo ja lapset, jotka myös edellyttävät sukulaisilta taloudellista tukea. Parhaassa tapauksessa vie vuosia, ennen kuin Eurooppaan onnistuneesti päässyt somalialainen kykenee tukemaan taloudellisesti Somaliaan jäänyttä perhettään.⁴⁵⁰

Matkaan liittyvistä vaaroista ja muista haasteista huolimatta monet nuoret pyrkivät lähtemään Somaliasta.⁴⁵¹ Useimmat lähtijät ovat tietoisia riskeistä, mutta lähtevät siitä huolimatta.⁴⁵² Kotimaassa ei ole tarjolla työtä, siellä voi koska tahansa saada surmansa pommi-iskussa tai joutua al-Shabaabin rekrytoimaksi.⁴⁵³ Vaikka he kuolisivatkin matkalla, heillä ei kotimaan turvattomuuden ja näköalattomuuden vuoksi ole mitään menetettävää.⁴⁵⁴ Lähteminen on ainoa vaihtoehto. Jotkut ensimmäisellä kerralla matkassaan epäonnistuneet ovat valmiita yrittämään uudelleen ja kohtaamaan matkaan liittyvät riskit toistamiseen.⁴⁵⁵

Somaliasta ulkomaille lähtevät käyttävät kolmea eri reittiä: Yksi Bosasson kautta Jemeniin, toinen Libyan kautta Eurooppaan ja kolmas Etelä-Afrikkaan.⁴⁵⁶

⁴⁴⁵ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁴⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁴⁷ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁴⁸ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁴⁹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁵⁰ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁵¹ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020; Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁵² Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴⁵³ Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.

⁴⁵⁴ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020; Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.

⁴⁵⁵ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

⁴⁵⁶ Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.

Lähteet

Tiedonhankintamatkalla haastatellut tahot:

Kansainvälinen kansalaisjärjestö 1.3.2020.
Kansainvälinen turvallisuusalan organisaatio 4.3.2020.
Paikallinen turvallisuusalan asiantuntija 2.3.2020.
Kansainvälisen järjestön johtaja 5.3.2020.
Kansainvälinen järjestö 2.3.2020.
Professori Yahya Amir 1.3.2020.
Somalialainen kansalaisjärjestö 5.3.2020.
Somalialainen kansalaisjärjestöverkosto 5.3.2020.
Somalialainen tutkija 4.3.2020.
Somaliassa toimiva kehitysjärjestö 2.3.2020.
UNHCR 3.3.2020.

Muut:

Horn Observer 16.1.2020. *Somalia's Al-Shabaab has placed 18 lawmakers in the new Galmudug parliament.* <https://hornobserver.com/articles/143/Somalias-Al-Shabaab-has-placed-18-lawmakers-in-the-new-Galmudug-parliament> (käyty 16.6.2020).

Somali Guardian 26.1.2020. *Somalia's Chamber of Commerce Dissolved for Alleged Ties with Al-Shabaab.* <https://somaliguardian.com/somalias-chamber-of-commerce-dissolved-for-alleged-ties-with-al-shabaab/> (käyty 16.6.2020).

VOA Somalia 16.1.2020. *Bandhigga VOA: Al-Shabaab iyo rugta ganacsiga gobolka Banaadir.* <https://www.voasomali.com/a/5247971.html> (käyty 16.6.2020).